

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

LUKIOKOULUTUKSEN JÄRJESTÄMISEN REUNA-EHDOT-ARVIOINTI

Hankesuunnitelma

Karvin johtaja hyväksynyt 21.2.2025

DNRO OPH-4797-2024

Sisällys

1 Johdanto	5
1.1 Arvioinnin taustaa	5
1.2 Kestävä kehitys lukiokoulutuksen järjestämisessä – saavutettavuus, tilannetietoisuus ja	7
varautuminen	7
1.3 Arvioinnin keskeiset käsitteet	8
2 Keskeisiä lukioiden toimintaympäristön muutoksia	10
3 Lukiokoulutuksen laajuus ja rahoitus sekä lukioiden erikoistuminen.....	14
3.1 Lukioiden ja opiskelijoiden määrät valtakunnallisesti ja alueellisesti	14
3.2 Lukiokoulutuksen valtionosuusrahoitus, laskennallinen omarahoitus ja muu rahoitus	18
3.3 Lukioiden valtakunnalliset tehtävät, erityiset koulutustehtävät ja koulutuksen järjestäjien omat painotukset	20
4 Lukiokoulutuksen saavutettavuus hallitusohjelmissa, politiikkatoimissa ja paikallisessa kehitystyössä	22
4.1 Saavutettavuustavoite yhdistää monia hallitusohjelmia.....	22
4.2 Ehdotukset ja politiikkatoimet saavutettavuuden edistämiseksi	23
4.3 Lukiokoulutuksen järjestämisen ja toteuttamisen meneillään olevia kehityssuuntia.....	27
4.4 Verkko-opetus lukiokoulutuksen saavutettavuuden välineenä	30
5 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet	32
5.1 Arviointikohteet ja -kysymykset.....	33
5.2 Arviointiaineistot ja -menetelmät.....	35
5.3 Arviointitulosten hyödyntäminen	37
6 Arviointihankkeen organisointi ja aikataulu	37
6.1 Yhteistyö asiantuntijoiden ja sidosryhmien kanssa	37
6.2 Karvin hankeorganisaatio.....	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
6.3 Arvioinnin aikataulu	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
7 Viestintä ja tiedottaminen arviointihankkeen eri vaiheissa	38
8 Arviointihankkeen riskienhallinta ja laadunvarmistus ...	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.
9 Henkilötietojen käsittely arviointihankkeessa	Virhe. Kirjanmerkkiä ei ole määritetty.

Lähteet 39

1 Johdanto

1.1 Arvioinnin taustaa

Lukiokoulutuksen järjestämisedellytykset ja saavutettavuus ovat olleet esillä koulutuspolitiikassa ja hallitusohjelmissa erityisesti 2010-luvun alusta lähtien. Ikäluokkien pieneneminen, kuntien toimintaympäristön eriytyminen ja julkisen talouden tilanne edellyttävät lukiokoulutuksen järjestämisen uudistamista, jotta koulutuksen saavutettavuus ja sivistyksellisten oikeuksien yhdenvertainen toteutuminen voidaan taata myös jatkossa erilaisilla alueilla sekä suomen ja ruotsin kielillä. Tarkasteltavaksi on tullut myös se, mitä kattava valtakunnallinen lukioverkko tulevaisuudessa tarkoittaa ja millaista kansallista ohjausta tarvitaan sen mahdollistamiseksi.

Väestökehityksen ja rahoituksen haasteet lukiokoulutuksen järjestämiselle on tunnistettu useissa hallitusohjelmissa ja niihin vastaamiseksi on esitetty lukuisia toimenpiteitä. Pääministeri Marinin hallituskaudella Valtioneuvoston koulutuspoliittisessa selonteossa (2021, 29–30) käsiteltiin toimintaympäristön ongelmia ja niiden aiheuttamaa tarvetta uudistaa toisen asteen koulutuksen toimijarakennetta. Uudistamisesta perusteltiin sillä, että voidaan turvata hyvä koulutus maan kaikissa osissa. Selonteossa esitettiin, että ”koulutuksen järjestäjille tulee luoda nykyistä paremmat edellytykset toteuttaa alueiden tai toimialojen tarpeista lähteviä toiminnallisia ja organisatorisia ratkaisuja, jotka ottavat huomioon myös kestävän kehityksen periaatteet”.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman tavoitteena on kehittää lukiokoulutusta tulevaisuudessa omana koulutusmuotonaan sekä turvata lukiokoulutus alueilla, joilla lasten ja nuorten määrä vähentyy voimakkaasti (VN 2023). Lukioikäisten opiskelijoiden määrä laskee erityisesti harvaan asutuilla alueilla 2030-luvulla. Ikäluokkien pieneneminen haastaa myös ruotsinkielisen lukiokoulutuksen järjestämistä. Kaupunkimaisilla alueilla kasvaa maahanmuuttajataustaisten nuorten osuus opiskelijoista.

Lukiokoulutuksen järjestäminen perustuu lukiolakiin (714/2018) sekä siihen liittyviin muutoslakeihin (715/2018) ja (716/2018) ja asetukseen lukiokoulutuksesta (810/2018). Lukiolain ja asetuksen lisäksi lukiokoulutusta säätelevät myös muun muassa oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013), yliopistolaki (558/2009) sekä laki ylioppilastutkinnosta (502/2019). Lukiolaki ja siihen liittyvä asetus toimivat lukion opetussuunnitelman perusteiden keskeisenä säädöspohjana. Lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen määräys, jonka pohjalta koulutuksen järjestäjä laatii paikallisen opetussuunnitelman.

Lukioiden määrään vaikuttavat sekä alueellinen tarve ja tahtotila koulutuksen tarjoamiseksi että valtion velvollisuus turvata koulutuksen yhdenvertainen saatavuus. Kunnilla tai muilla toimijoilla ei ole laissa säädettyä velvollisuutta järjestää lukiokoulutusta. Lukiokoulutuksen järjestämiseksi tarvitaan opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä järjestämislupa. Sen ensisijainen peruste on koulutus-tarve, jota tarkastellaan alueellisesti. Luvassa määritellään kunnat, joiden alueella koulutuksen

järjestäjä voi järjestää lukiokoulutusta. Perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaan jokaisella tulee olla yhtäläinen oikeus saada muuta kuin perusopetusta. Valtio on viimekätisessä vastuussa siitä, että lukiokoulusta tai muuta vastaavaa koulutusta järjestetään.

Lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdoilla tarkoitetaan niitä tekijöitä, joilla on vaikutusta siihen, missä laajuudessa ja millaisilla tavoilla lukiokoulutusta voidaan järjestää. Lukiokoulutuksen järjestämisedellytyksiin vaikuttavat seuraavat tekijät: alueellinen väestökehitys ja lukioikäisten nuorten määrä, kuntarakenne, lukioiden järjestämislupamenettely, valtionosuusrahoituksen määräytymisperusteet, kuntatalouden tilanne, kuntien elinvoimakehitys ja kunnallispolitiikka sekä koulutuspoliittiset päätökset ja painotukset. Lukio-opintoihin kuuluvan opetuksen toteuttamisedellytyksiin vaikuttavat valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet, ylioppilastutkintoon sisältyvät kokeet (erityisesti uudet taito- ja taideaineiden kokeet), lukiodiplomijärjestelmä, koulutuksellisten erityistehtävien sekä kansallisten kehittämistehtävien jakautuminen alueittain ja lukioittain. Lisäksi siihen vaikuttavat kelpoisen henkilöstön saatavuus, koulutuksen järjestäjien ja lukioiden yhteistyörakenteet sekä opetusmenetelmien kehittyminen ja verkko-opetuksen tarjoamat mahdollisuudet.

Arvioinnin suunnitteluvaiheessa ikäluokkien pieneminen oli jo konkretisoitunut osassa lukioita. Lukion opiskelijamäärien kehityksessä on havaittavissa kahta erilaista suuntausta (Saarinen ym. 2023). Toisaalta osalla järjestäjistä opiskelijamäärät pienenevät jopa siinä määrin, että lukiokoulutuksen järjestämisen edellytykset voivat heikentyä merkittävästi tai jopa loppua tulevina vuosina. Toisaalta suurissa kaupungeissa ongelmana tällä hetkellä on se, että lukioiden opiskelijamäärät kasvavat edelleen ja esimerkiksi lukioiden olemassa olevat tilat eivät riitä. Opiskelijamäärien vähentyessä tai kasvessa lukiokoulutuksen järjestäjät ovat saman kysymyksen edessä siitä, miten taataan koulutuksen saavutettavuus ja toteutetaan laadukasta lukiokoulutusta.

Viimeisen vuosikymmenen aikana lukiokoulutukseen on kohdistunut suoraan tai välillisesti useita uudistuksia, joilla on vaikutuksia koulutuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen edellytyksiin. Oppivelvollisuutta laajennettiin, toisen asteen koulutus tuli maksuttomaksi ja ylioppilaskokeet digitalisoitiin. Lisäksi lukio-opiskelijat saivat oikeuden erityisopetukseen. Lukiokoulutuksen rahoituksen muutoksia, englanninkielistä ylioppilastutkintoa, taito- ja taideaineiden ylioppilaskoetta sekä lukiodiplomien uudistamista koskevat lait hyväksyttiin vuoden 2024 lopulla.¹

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteuttaa osana vuosien 2024–2027 kansallista koulutuksen arviointisuunnitelmaa² Lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdot -arvioinnin (LUKORE). Arvioinnin tehtävänä on muodostaa kokonaiskuva lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdoista ja niihin liittyvistä keskeisistä vahvuuksista ja kehittämiskohteista sekä kansallisesti että paikallisesti. Arvioinnissa tarkastellaan sitä, miten lukiokoulutuksessa on varauduttu ja varaudutaan toimintaympäristön muutoksiin, erityisesti lukioikäisten nuorten määrän vähenemiseen useilla alueilla. Lisäksi

¹ Laki lukiolain muuttamisesta hyväksytty 19.12.2024/108 ja laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta 710/2024 hyväksytty laki 5.12.2024.

² Opetus- ja kulttuuriministeriö on hyväksynyt suunnitelman 21.2.2024

arvioinnin tehtävänä on tuottaa suosituksia lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehtojen ja lukio-opetuksen toteuttamisen kehittämiseksi kansallisille ja paikallisille toimijoille.

Arvioinnin suunnitteluvaiheessa haastateltiin useita tahoja tämän hankesuunnitelman valmistelun tueksi. Haastatteluihin osallistuivat eri kokoisten lukioiden rehtorit, Opetusalan ammattijärjestö OAJ ry, Lukiolaisten liitto ry, Kuntaliitto, Opetushallitus sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Haastatte- luilla selvitettiin, mitä asioita keskeiset lukiokoulutuksen toimijat ja sidosryhmät pitävät tällä het- kellä toimivina lukiokoulutuksessa, ja mitkä asiat nähdään haasteina. Haastateltavat pohtivat muun muassa lukioiden paikallista opetusyhteistyötä, eri kokoisten lukioiden mahdollisuuksia kehittää opetustarjontaansa, verkko-opetusta, opetushenkilöstön saatavuutta erilaisilla alueilla, lukiokoulu- tuksen rahoitusta, koulutuksen järjestäjien varautumista lukioikäisten nuorten määrän vähenemi- seen ja ulkomailta Suomeen rekrytoitujen lukio-opiskelijoiden asemaa.

LUKORE-arviointi seuraa Karvin vuosina 2022–2024 toteuttamaa lukiouudistuksen arviointia (LUKA), jossa on tuotettu tietoa lukiokoulutuksen sisällöllisestä kehittämisestä sekä lukiolakien ja opetus- suunnitelmien perusteiden uudistusten tavoitteiden toteutumisesta (Saarinen ym. 2023; Hellgren ym. 2024a; Hellgren 2024b & Lepola ym. 2024³). LUKAssa tuotettua tietoa hyödynnetään myös tässä arvioinnissa.

LUKA-arvioinnin (Saarinen ym. 2023, 113–115) tulosten mukaan koulutuksen järjestäjät ja lukiot nä- kevät haasteina opiskelijamäärien muutokset, taloudelliset resurssit, lukiokoulutuksen vetovoiman sekä kelpoisen henkilöstön riittävyden. Arvioinnin yksi keskeisiä havaintoja oli, että jokainen lukio on oma maailmansa. Tämä tarkoittaa sitä, että lukiokoulutuksen järjestämisessä on tärkeää tunnis- taa lukioiden erilaiset tilanteiden, tarpeiden ja kontekstien muutokset.

1.2 Kestävä kehitys lukiokoulutuksen järjestämisessä – saavutettavuus, tilannetietoisuus ja varautuminen

Kestävä kehitys on yksi Karvin strategisista painopisteistä arviointisuunnitelmakaudella 2024–2027 ja se nivoutuu myös osaksi tätä arviointia. Kestävää kehitystä tarkastellaan arvioinnissa saavutetta- vuuden, tilannetietoisuuden ja varautumisen näkökulmista.

Lukiokoulutuksen saavutettavuus edistää sosiaalista kestävyttä, kun erilaisilla alueilla ja erilaisissa toimintaympäristöissä pyritään tarjoamaan mahdollisuus tutkintotavoitteisiin lukio-opintoihin. Saa- vutettavuus kattaa myös koulutuksen tarjoamisen molemmilla kansalliskielillä ja englanniksi. Lisäksi saavutettavuus sisältää riittävän ja moninaistuvan opiskelijajoukon tarpeet huomioivan tuen opin- tojen aikana.

³ LUKA-arvioinnin kevään 2024 seurantakyselyssä³ kartoitettiin rehtoreiden näkemyksiä lukiokoulutukseen vaikuttavista tekijöistä lähitulevaisuudessa. Vastausten antia on hyödynnetty hankesuunnitelman laadinnassa.

Varautuminen ja tilannetietoisuus edistävät taloudellista ja sosiaalista kestävä kehitystä. Niiden merkitys koulutustoimijoille on tullut esille Karvin aikaisemmin toteuttamassa arvioinnissa. Jatkuvaa oppimista ja äkillisiä rakennemuutoksia käsitelleen arvioinnin perusteella on todettu, että joustokyvystä ja varautumisesta erilaisiin muutostilanteisiin on tullut keskeisiä yleiskyvykkyyksiä ja kilpailutekijöitä ammatillisen koulutuksen järjestäjille ja korkeakouluille (Frisk ym. 2023, 8). LUKORE-arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluiden⁴ perusteella varautumisen näkökulmaa voidaan soveltaa myös lukiokoulutuksen järjestäjiin, kun tarkastellaan lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehtoja. Erityisen tärkeää se on pienille lukiokoulutuksen järjestäjille sellaisilla alueilla, joilla opiskelijamäärien ennakoitaan laskevan voimakkaasti.

Varautuminen erilaisiin muutostilanteisiin koskee myös suuria ja keskisuuria lukioita sekä alueita, joissa lukioikäisten nuorten määrät kasvavat lähitulevaisuudessa. Alueilla, joilla lukio-opiskelijoiden määrät edelleen kasvavat, haasteita ovat esimerkiksi lukioden aloituspaikkojen riittävyys kokonaisuudessaan sekä tilojen riittävyys ja sopivuus opetukseen. Lisäksi koulutukseen toteuttamiseen vaikuttavat opetusryhmien koko ja opiskelijoiden moninaistuminen (esim. oppimisen ja opetuskielen tuen tarpeet).

1.3 Arvioinnin keskeiset käsitteet

Arvioinnin keskeisiä käsitteitä ovat lukiokoulutus, lukiokoulutuksen järjestäjä, lukiokoulutuksen järjestäminen, lukiokoulutuksen toteuttaminen, toimintaympäristö, saavutettavuus, lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehto, tilannetietoisuus ja varautuminen.

Lukiokoulutuksella tarkoitetaan tässä arvioinnissa sekä nuorten että aikuisten tutkintotavoitteista lukiokoulutusta, joilla on omat opetussuunnitelmien perusteet ja paikalliset opetussuunnitelmat. Lukiokoulutuksen järjestämisellä tarkoitetaan tapaa organisoida koulutuksen vastuut, juridinen omistajuus ja rahoitus. Järjestäjinä voivat olla kunnat, kuntayhtymät, rekisteröidyt yhteisöt ja säätiöt sekä valtion oppilaitokset. Toteuttamisella tarkoitetaan lukio-opintojen erilaisia toteuttamistapoja ja muotoja.

Toimintaympäristöllä tarkoitetaan lukiokoulutuksen järjestäjien ja lukioden sosiokulttuurista, poliittista, ekologista ja taloudellista kokonaisuutta, jossa koulutusta tarjotaan⁵. Toimintaympäristössä on sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä. Ulkoisiin tekijöihin kuuluvat alueellinen ja paikallinen sijainti erityispiirteineen, kuntarakenne, julkisen talouden tilanne, säädökset, koulutuspoliittiset linjaukset ja painotukset, julkisen rahoituksen myöntämisperusteet ja kulloinkin käytössä oleva rahoituksen määrä sekä yhteistyömahdollisuudet muiden koulutusorganisaatioiden ja elinkeinoelämän kanssa. Ulkoisiin tekijöihin kuuluvat myös lupaperustaiset kansalliset kehittämistehtävät ja erityiset koulutustehtävät sekä valtionavustuksilla tai muulla ulkoisella rahoituksella tuettu hanketoiminta. Koulutuksen

⁴ Arvioinnin suunnitteluvaiheessa haastateltiin yhteensä 22 lukiokoulutuksen asiantuntijaa ja sidosryhmien edustajaa.

⁵ Toimintaympäristön määritelmässä on sovellettu tulevaisuudentutkija, VTT Anita Rubinin käyttämää käsitteistöä. Kts. esim. [Käsitteitä I-R | TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali](#) (haettu 24.1.2025)

järjestäjän kokoa ja omistus pohjaa sekä kunkin järjestäjän alaisuudessa olevien lukioiden määrää voidaan pitää tekijöinä, joissa on niin ulkoisen kuin sisäisenkin tekijän piirteitä. Samaan ryhmään kuuluvat myös lukioiden opetussuunnitelmat sekä koulutuksen järjestäjien omat painotukset (linjat). Sisäisiä tekijöitä ovat esimerkiksi lukion opiskelijoiden ja henkilöstön määrä, opetuskieli/-kielet, tilat, lukion toimintakulttuuri sekä kumppanuudet Suomessa ja ulkomailla.

Saavutettavuudella tarkoitetaan pääsyä lukiokoulutukseen kahdesta näkökulmasta. Ensiksi, sillä tarkoitetaan tosiasiallista mahdollisuutta⁶ hakeutua tutkintotavoitteisiin lukio-opintoihin asuinpaikkakunnasta ja äidinkielestä riippumatta. Toiseksi, sillä tarkoitetaan tutkintotavoitteisissa lukio-opinnoissa tarjottavan opetuksen tosiasiallista saatavuutta eri paikkakunnilla, huomioiden valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet ja käytettävissä olevat opetuksen toteuttamisen tavat.

Lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdoilla tarkoitetaan niitä tekijöitä, joilla on vaikutusta siihen, missä laajuudessa ja millaisilla tavoilla lukiokoulutusta voidaan järjestää. Lukiokoulutuksen järjestämisedellytyksiin vaikuttavat seuraavat tekijät: alueellinen väestökehitys ja lukioikäisten nuorten määrä, kuntarakenne, lukioiden järjestämislupamenettely kriteereineen, valtionosuusrahoituksen määräytymisperusteet, kuntatalouden tilanne, kuntien elinvoimakehitys sekä koulutuspoliittiset päätökset ja painotukset. Lukio-opintoihin kuuluvan opetuksen toteuttamisedellytyksiin vaikuttavat valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet, ylioppilastutkintoon sisältyvät kokeet (erityisesti uusi taito- ja taideaineet), lukiodiplomijärjestelmä, koulutuksellisten erityistehtävien ja kansallisten kehittämistehtävien jakautuminen alueittain ja lukioittain, kelpoisen henkilöstön saatavuus, koulutuksen järjestäjien ja lukioiden yhteistyörakenteet sekä opetusmenetelmien kehittyminen ja verkko-opetuksen tarjoamat mahdollisuudet.

Koulutuksen järjestämisen reunaehto voidaan ymmärtää määrällisenä (tai muutoin yksiselitteisenä) kriteerinä, jonka täytyessä lukiokoulutuksen järjestämislupa myönnetään tai uusitaan. Toisaalta se voidaan ymmärtää tekijänä, joka vaikuttaa siihen, onko lukiokoulutuksen järjestäminen perusteltua ja opetuksen toteuttaminen opetussuunnitelmien perusteiden mukaisesti mahdollista. Tässä arvioinnissa nojaututaan ensisijaisesti jälkimmäiseen reunaehdon määritelmään. Tätä voidaan perustella sillä, miten järjestämislupien myöntäminen ja valtionosuusrahoituksen määräytyminen on nykyisellään järjestetty. Järjestämisluvan saaminen perustuu tapauskohtaiseen harkintaan, jossa kansallisen koulutustarpeen lisäksi huomioidaan koulutuksen saavutettavuus eri osissa maata ja molemmilla kansalliskielillä. Lukiokoulutuksen valtionosuusrahoituksen määräytymisperusteissa pienet koulutuksen järjestäjät ovat erityisasemassa, ja lisäksi koulutuksen saavutettavuutta voidaan tukea harkinnanvaraisilla korotuksilla.

⁶ Tosiasiallisilla mahdollisuuksilla tarkoitetaan sitä, miten eri alueiden lukioverkko mahdollistaa lukio-opinnot kotikunnassa/lähikunnassa, ja miten kunkin alueen lukioiden tarjonta mahdollistaa esimerkiksi painotetussa opetuksessa tai erityisen koulutustehtävän lukiossa opiskelun. Lisäksi niillä tarkoitetaan sitä, millaisin pääsy kunkin alueen opiskelijoilla on esimerkiksi valinnaisiin kursseihin ja erilaisiin opetusmuotoihin.

Lukio-opintoihin sisältyvän opetuksen toteuttamisen reunaehdot ovat niin ikään paikallisia ja tapauskohtaisia; esimerkiksi lähiopetuksen määrät, opetusyhteistyö muiden lukioiden kanssa ja ryhmäkoot ovat koulutuksen järjestäjien ja lukioiden päätäntävallassa, ja niissä on vaihtelua.

Edellä kuvattujen tekijöiden valossa on selvää, etteivät koulutuksen järjestämisen reunaehdot voi saavutettavuuden näkökulmasta olla yksiselitteisen samoja kaikilla alueilla ja kaikilla kielillä, vaan niitä tulee tarkastella toimintaympäristösidonnaisesti.

Kuten tekstistä käy ilmi, valituissa toimintaympäristön ja koulutuksen järjestämisen reunaehdon määritelmässä on paljon yhtenevyyttä. Tässä arvioinnissa on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi määrittellä ne erikseen, koska toimintaympäristöä itsessään muokkaavat useat tekijät ja politiikkasektorit, esimerkiksi elinkeinopolitiikka, liikenteen infrastruktuurin kehittäminen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden organisoinnissa tehdyt ratkaisut.

Tilannetietoisuudella tarkoitetaan arvioinnissa lukiokoulutuksen järjestäjien ja lukioiden kykyä ennakoida tulevia muutoksia lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdoissa omalla alueellaan ja valtakunnallisesti. Kehittynyt tilannetietoisuus tarkoittaa muun muassa menettelyitä ja osaamista toimintaympäristöä koskevan tiedon keräämiseksi ja käyttämiseksi. Lisäksi se tarkoittaa valmiutta päätöksentekoon ja toiminnan muutoksiin erilaisissa muutostilanteissa.

Varautumisella tarkoitetaan arvioinnissa koulutuksen järjestäjien ja lukioiden tapoja ylläpitää ja kehittää toimintaansa siten, että koulutuksen järjestämistä ja opetuksen toteuttamista voidaan tarvittaessa sujuvasti muokata erilaisissa muutostilanteissa. Varautuminen edellyttää hyvää tilannetietoisuutta.

2 Keskeisiä lukioiden toimintaympäristön muutoksia

Lukiokoulutuksen ja lukioiden toimintaympäristö on muutoksessa, mikä vaikuttaa keskeisesti koulutuksen järjestämisedellytyksiin. Karvin toteuttaman LUKA-arvioinnin (Saarinen ym. 2023, 113–115) tulosten mukaan koulutuksen järjestäjät ja lukiot kokevat haasteina opiskelijamäärien muutokset, taloudelliset resurssit sekä kelpoisen opetus- ja muun henkilöstön riittävyyden. Suurin pulma on opiskelijamäärien väheneminen, sillä se vaikuttaa lukiokoulutuksen tarpeeseen tulevina vuosina tai vuosikymmeninä. Lukion rehtoreiden⁷ mukaan opiskelijamäärien osalta tilanne on useissa lukioissa tällä hetkellä hyvä, mutta seuraavan viiden vuoden aikana tai sen jälkeen opiskelijamäärät pienevät.

⁷ LUKA-arvioinnin kevään 2024 rehtorikyselyyn sisällytettiin kaksi kysymystä tukemaan lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehto-
jen arvioinnin suunnittelua.

Väestönmuutosten aiheuttamia haasteita lukiokoulutuksen järjestämiselle käsitellään useissa tausta-aineistoissa samansuuntaisesti (Ks. esim. OKM 2022b, VN 2021, Sitra 2020). Ikäluokkien pieneminen tulevina vuosikymmeninä vähentää koulutuksen määrällistä tarvetta. Väestökehityksessä on havaittavissa myös polarisaatiota ja muutokset tapahtuvat eri alueilla eri aikaisesti, esimerkiksi lukioikäisten väheneminen näkyy jo nyt useilla alueilla.

Sitran (2020) selvityksen mukaan nuorten määrä⁸ on 2010-luvulla vähentynyt yli puolessa kunnista (170) yli 15 prosentilla ja 80 kunnassa yli neljänneksellä. Nuorten määrän vähenemisellä on vaikutuksia toisen asteen oppilaitosverkostoon ja erityisesti ammatillisen koulutuksen järjestämistä on tiivistetty. Myös kuntien muuttotappiot väestön muuttaessa suuriin kaupunkeihin vaikuttavat myös nuorten määrän vähenemiseen osalla alueista. Sitran(2020) ennusteen mukaan lukio-opiskelijoiden määrän kehitys on vuosien 2018–2030 välillä kasvava, mutta kääntyy 2030-luvulla laskevaksi. 2010-luvun matalan syntyvyyden vuoksi toisen asteen koulutuksen kysyntä vähenee. Se koskee erityisesti lukiokoulutusta, sillä lukioden opiskelijoista suurin osa on nuoria (16–19-vuotiaita), toisin kuin ammatillisessa koulutuksessa.

Opiskelijamäärien muutoksilla on vaikutuksia myös opetushenkilöstön tarpeeseen ja kelpoisten opettajien rekrytointiin. Pienissä lukioissa ongelmana on se, riittääkö aineenopettajille oman oppiaineensa tunteja (ks. myös Saarinen ym. 2023). Suunnitteluvaiheen haastatteluissa tuli ilmi, että tällä hetkellä osassa lukioita opettaja voi työskennellä usealla eri paikkakunnilla sivutoimisesti. Lukiokoulutusta toteutetaan usein perusopetuksen rinnalla osittain yhteisen opetushenkilöstön voimin.

Lukiokoulutuksen rahoituksessa on tapahtunut muutoksia, joiden perusteluna on julkisen talouden heikentynyt tilanne. Valtionosuusrahoitusta leikattiin vuonna 2019 siten, että opiskelijakohtainen rahoitus väheni noin 996 euroa (2018/1094). Taustalla oli päätös yksikköhintojen niin kutsuttujen indeksikorotusten jäädyttämisestä opetus- ja kulttuuritoimen hallinnonalalla vuosina 2016–2019 osana valtiontalouden sopeuttamistoimia (HE 126/2018). Lukiokoulutuksen vuoden 2019 indeksikorotus tehtiin laskennallisesti, mutta vastaavan suuruinen säästö huomioitiin euromäärissä, jotka vähensivät keskimääräisiä yksikköhintoja indeksikorotusta vastaavalla määrällä. Samalla rahoituslainsäädäntöä muutettiin siten, että vähennys jäi pysyväksi (2009/1075, 23§b keskimääräisestä yksikköhinnasta tehtävät vähennykset).

Karvin toteuttamassa LUKA-arvioinnissa (Saarinen ym. 2023, 151–152) on todettu, että kunnat sijoittavat tällä hetkellä lukiokoulutukseen laskennallisen omarahoitusosuuden lisäksi lisärahoitusta korvaamaan rahoitusleikkauksia. Kuntien ja muiden koulutuksen järjestäjien mahdollisuudet ohjata ylimääräistä rahoitusta koulutuksen järjestämiseen vaihtelevat. Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluiden perusteella omarahoituksen lisäämisen taustalla on usein se, että kunnat haluavat varmistaa lukiokoulutuksensa säilymisen, sillä sitä pidetään yhtenä alueellisena elinvoimatekijä.

⁸ Sitran (2020) selvityksen mukaan väestön määrä on ikäluokassa 15–17-vuotiaat vähentynyt vuodesta 2010–2018 välillä 196 619 nuoresta 175 857 nuoreen.

LUKA-arvioinnin (Saarinen ym. 2023, 74–76) mukaan oppivelvollisuuden laajentaminen on tuonut koulutuksen järjestäjille uusia kustannuksia, joihin varattu lisärahoitus ei riitä kattamaan siitä aiheutuneita kuluja. Järjestäjät ovat lisänneet omaa rahoitusosuuttaan jopa useilla sadoilla euroilla opiskelijaa kohti.

Järjestäjäkohtainen rahoitustilanne muuttunee myös tulevina vuosina, kun lukiokoulutuksen rahoitusmallia uudistetaan. Osalle koulutuksen järjestäjistä suunnitellut muutokset tarkoittavat valtionrahoituksen lisääntymistä, osalle vähentymistä. Ensimmäinen kaavailluista muutoksista liittyi mekanismiin, joilla edistettiin kuntaliitoksia vuosina 2008–2012. Liitosten myötä syntyneille uusille kunnallisille lukiokoulutuksen järjestäjille säädettiin poikkeava yksikköhinnan laskentaperuste, joka on tavallista laskentaperustetta suotuisampi. Tunnusluvut lasketaan edelleen erikseen kullekin koulutuksen järjestäjälle, ja niistä lasketaan opiskelijamäärien mukaan painotettu keskiarvo. Vuonna 2025 valmisteilla olevassa rahoitusasetuksen uudistuksessa kyseinen säädöskohta on tarkoitus kumota⁹.

Toinen muutoksista liittyi pienten lukiokoulutuksen järjestäjien korotuksen¹⁰ uudistamiseen. Valmisteilla olevassa uudistuksessa tavoitteena on parantaa harvaan asutuilla seuduilla sijaitsevien pienten lukiokoulutuksen järjestäjien sekä yksityisten koulutuksenjärjestäjien ruotsinkielisten lukioiden rahoitusta. Vastaavasti seuduilla, joissa on useita lähekkäin sijaitsevia pieniä lukioita, rahoitusta on tarkoitus vähentää.¹¹

Lukio-opiskelijoiden joukko on moninaistunut ja moninaistuu edelleen tulevina vuosina. Esimerkiksi Lukiokoulutuksen Laatustrategiassa (OKM 2022b) on todettu, että vieraskielisen väestön määrän kasvaminen vaikuttaa monin tavoin koulutusjärjestelmään ja myös lukiokoulutukseen. Erityisesti tämä näkyy pääkaupunkiseudulla ja suurissa kaupungeissa. Maahanmuuttajataustaisia henkilöitä asuu kuitenkin lähes jokaisessa kunnassa.

On ennustettu, että tulevaisuudessa pääkaupunkiseudulla noin neljännes varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa olevista lapsista ja nuorista on vieraskielisiä. Tämä näkyy viipeellä myös toisen asteen koulutuksessa. (OKM 2022b.) Lukioissa vieraskielisten opiskelijoiden osuus¹² on kasvanut tutkintotavoitteisten opiskelijoiden osalta viimeisen vuosikymmenen aikana alle kolmesta prosentista lähes yhdeksään prosenttiin. Vieraskielisillä opiskelijoilla tarkoitetaan muita kuin äidinkielenään suomea, ruotsia tai saamea puhuvia. Lukioiden vieraskielisten opiskelijoiden joukko on heterogeeninen: osa on toisen polven maahanmuuttajia, osa esimerkiksi ukrainalaisia pakolaisia ja osa lukiokoulutusta varten Suomeen tulleita.

⁹ Korotuksesta luopumista ehdotettiin jo vuoden 2019 rahoitusta käsitelleessä työryhmämuistiossa (OKM 2019), koska kuntaliitosten aktiivivaihe (PARAS-hanke) oli ohitettu.

¹⁰ Korotuksesta käytetään usein myös nimitystä ”pienien lukioiden lisä”.

¹¹ Muutosta on kuvattu tarkemmin luvussa 3.2

¹² Vieraskielisten opiskelijoiden määrä on kasvanut vuodesta 2004 3173 opiskelijasta vuoden 2023 9873 opiskelijaan ks. esim. Kuntaliiton Kyösti Värriin blogi <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2024/vieraskielisten-opiskelijoiden-maara-kasvaa-lukiokoulutuksessa>

Oppimisen tukea tarvitsevien oppijoiden määrä on perusopetuksessa kasvanut ja sillä on vaikutuksia myös lukiokoulutukseen (ks. Hellgren ym. 2024). Jo tällä hetkellä lukio-opinnot aloittavien joukossa on yhä useammin opiskelijoita, joilla on erilaisia oppimisen tuen tarpeita ja hyvinvointiin liittyviä pulmia. Oppimisen tuesta ja erityisopetuksesta lukiokoulutuksessa on säädetty lukiolaissa (714/2018) ja laki astui voimaan 1.8.2021. Lukiot ovat saaneet lisärahoitusta oppimisen tukeen, joka tuli lukioiden tehtäväksi lukiolain uudistuksen myötä.

Toimintaympäristön muutokset lisäävät lukiokoulutuksessa uudenlaisten tilojen tarvetta. Lukiokoulutusta voidaan toteuttaa esimerkiksi yhteiset tilat ammatillisen koulutuksen kanssa. Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluiden mukaan paraikaa remontoidaan tai rakennetaan uusia tiloja, joissa voi toimia useita koulutusorganisaatiota. Osalla alueista toisen asteen oppilaitoksilla on yhteisiä kampuksia, joilla esimerkiksi kaksoistutkintojen suorittaminen on logistisesti sujuvaa.

Karvin toteuttamassa LUKA-arvioinnissa (Saarinen ym. 2023, 145) on todettu, että väestömuutosten myötä lukiokoulutuksessa korostuu tulevana vuosikymmeninä kansallisten, alueellisten ja paikallisten toimijoiden yhteistyön merkitys. Arvioinnin tulosten mukaan lukiokoulutuksen toteuttamista edesauttaa yhteistyö ja opetuksen suunnittelu ja toteuttaminen yhdessä, yli oppilaitos- ja järjestäjärajojen. Yhteistyön merkitys korostuu koulutuksen toteuttamisissa, sillä näin voidaan laajentaa esimerkiksi opintojaksotarjontaa. Lukiolain (714/2018) 8 §:n mukaan lukiokoulutuksen järjestäjän tulee olla yhteistyössä perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, vapaan sivistystyön oppilaitosten ja muiden koulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen sekä työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa¹³.

Karvi on selvittänyt lukioiden rehtoreiden näkemyksiä siitä¹⁴, mitkä tekijät edistävät lukiokoulutuksen järjestämistä seuraavan viiden vuoden aikana. Vastausten moninaisuus osoitti, että lukiot ovat hyvin erilaisissa tilanteissa ja erilaiset tekijät edistävät koulutuksen toteuttamista. Lukiokoulutuksen järjestäjät ja lukiot tekevät yhteistyötä muiden vastaavien toimijoiden kanssa yhteisissä hankkeissa sekä toimimalla alueellisissa verkostoissa. Yhteistyötä tehdään myös muiden koulutusorganisaatioiden ja yritysten kanssa. Lukiokoulutuksen järjestämistä edistävinä tekijöinä lähitulevaisuudessa rehtorit näkivät myös lukioiden painotetut linjat ja erityisen koulutustehtävän lukiot, jotka houkuttelevat opiskelijoita.

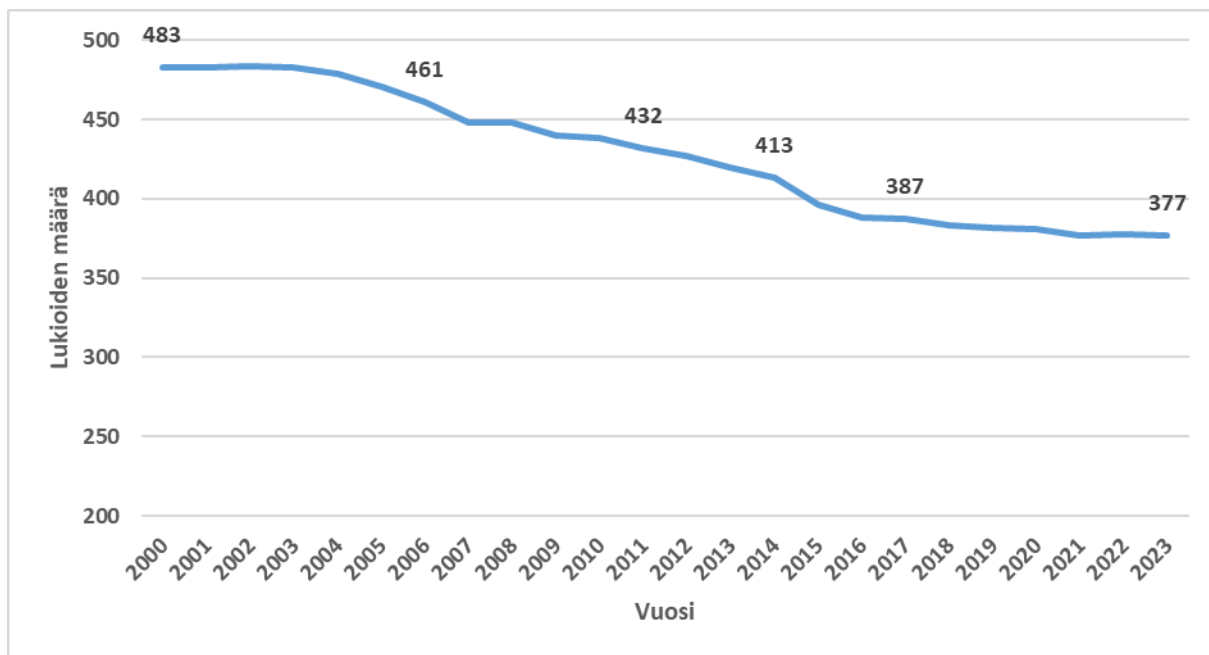
¹³ Jo ”Tulevaisuuden lukio” (OKM 2013) selvityksessä ehdotettiin, että lukiokoulutuksessa tulisi lisätä yhteistyötä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa sekä koulutusmuotojen ja -asteiden opetustarjonnan hyödyntämistä

¹⁴ LUKA-arvioinnin kevään 2024 rehtorikyselyyn sisällytettiin kaksi kysymystä tukemaan Lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdot -arvioinnin suunnittelua.

3 Lukiokoulutuksen laajuus ja rahoitus sekä lukioiden erikoistuminen

3.1 Lukioiden ja opiskelijoiden määrät valtakunnallisesti ja alueellisesti

Vuonna 2024 lukiokoulutuksen järjestäjiä oli yhteensä 272 ja tutkintotavoitteista koulutusta tarjoavia lukioita yhteensä 377¹⁵. Toimipisteitä lukioilla oli yhteensä 421. Lukioiden määrä on vähentynyt yli sadalla vuoden 2000 jälkeen (ks. kuvio 1). Muutosten taustalla ovat esimerkiksi vuoden 2005 Kunta- ja palvelurakennemuutoksen (PARAS-hanke) kuntaliitokset ja saman koulutuksen järjestäjän alaisuudessa olleiden lukioiden yhdistämiset.

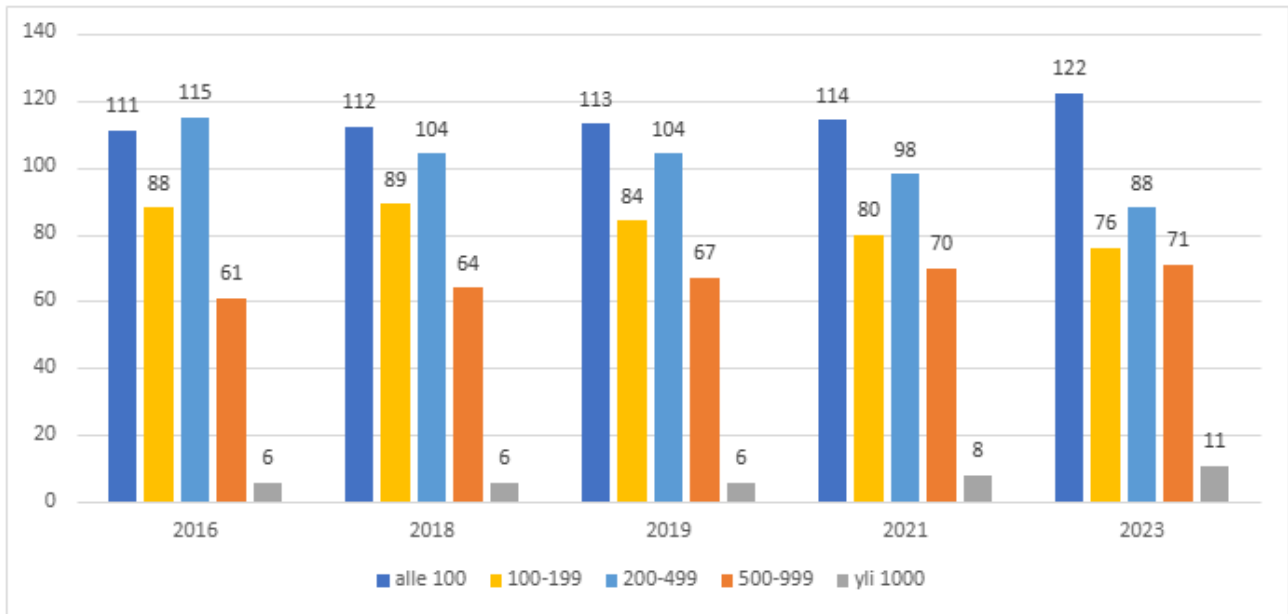

Kuvio 1. Lukioiden määrän kehitys vuosina 2000–2023. Lähde: Vipunen

Arvioinnin taustoittamiseksi kartoitettiin myös erikokoisten lukioiden ja niiden opiskelijoiden määrät Manner-Suomessa vuosina 2016–2023. Lukioiden koon määrittelyssä opiskelijamäärien mukaan oli useita vaihtoehtoja ja tässä päädyttiin jakamaan lukiot koon mukaan viiteen luokkaan. Luokittelun yhtenä perusteena käytettiin sitä, että lukiokoulutuksen valtionosuusrahoituksen määräytymisessä alle 200 opiskelijan kunnalliset koulutuksen järjestäjät ovat erityisasemassa. Niille myönnetään valtionosuuden laskennallinen korotus eli niin sanottu pienen lukion lisä.¹⁶ Kuviosta 2 havaitaan, että vuosien 2016–2023 välillä erikoisten lukioiden määrässä tapahtui muutoksia. Pienten alle 100 lukioiden määrä on kasvanut kymmenellä lukioilla. Huomion arvoista on se, että 200–499 opiskelijan lukioiden määrä on laskenut 27 lukioilla. Keskikokoisten ja suurten lukioiden määrät ovat vähentyneet. Yli tuhannen opiskelijan lukioiden määrä on kaksinkertaistunut seurantajaksolla.

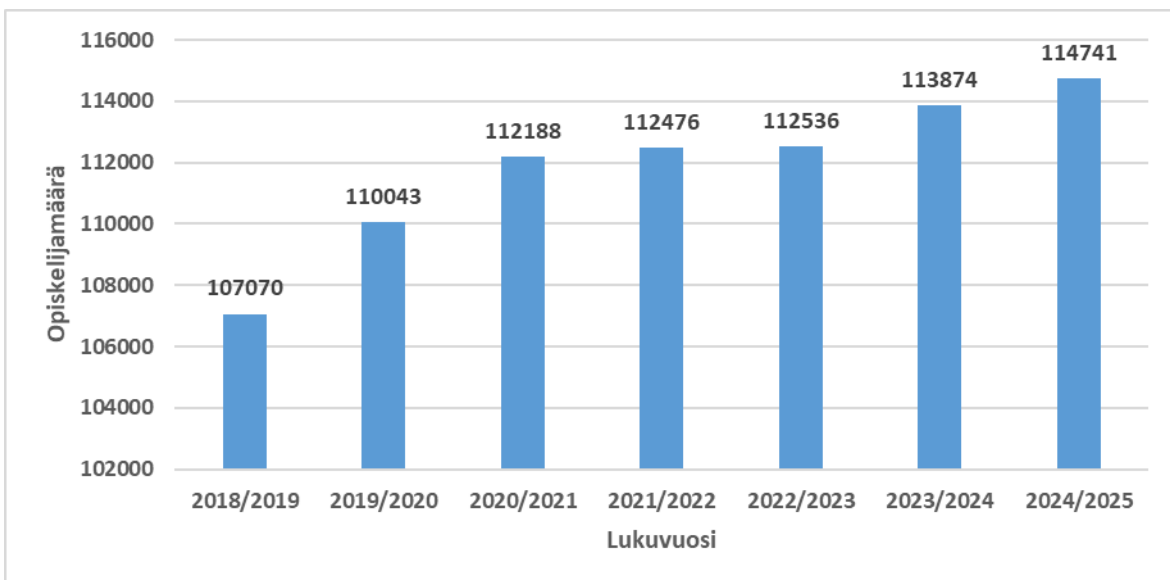
¹⁵ Hankesuunnitelman laadinnan yhteydessä tuli esille, että eri lähteistä (Vipunen, Tilastokeskus, YTL) saatavat tiedot lukioiden määrästä aikasarjoina vaihtelevat jonkin verran. Vaihtelu liittyy muun muassa siihen, ovatko mukana kaikki lukiot vai tilastointijankohdantana ylioppilaskokeita järjestäneet lukiot. Tässä hankesuunnitelmassa on käytetty Vipusesta ja Tilastokeskuksen oppilaitosrekisteristä saatuja tietoja.

¹⁶ Lukiokoulutuksen rahoituksesta tarkemmin luvussa 3.2

Kuvio 2. Opiskelijamäärältään erikokoisten lukioden määrien kehitys vuosina 2016–2023. Lähde: Tilastokeskus

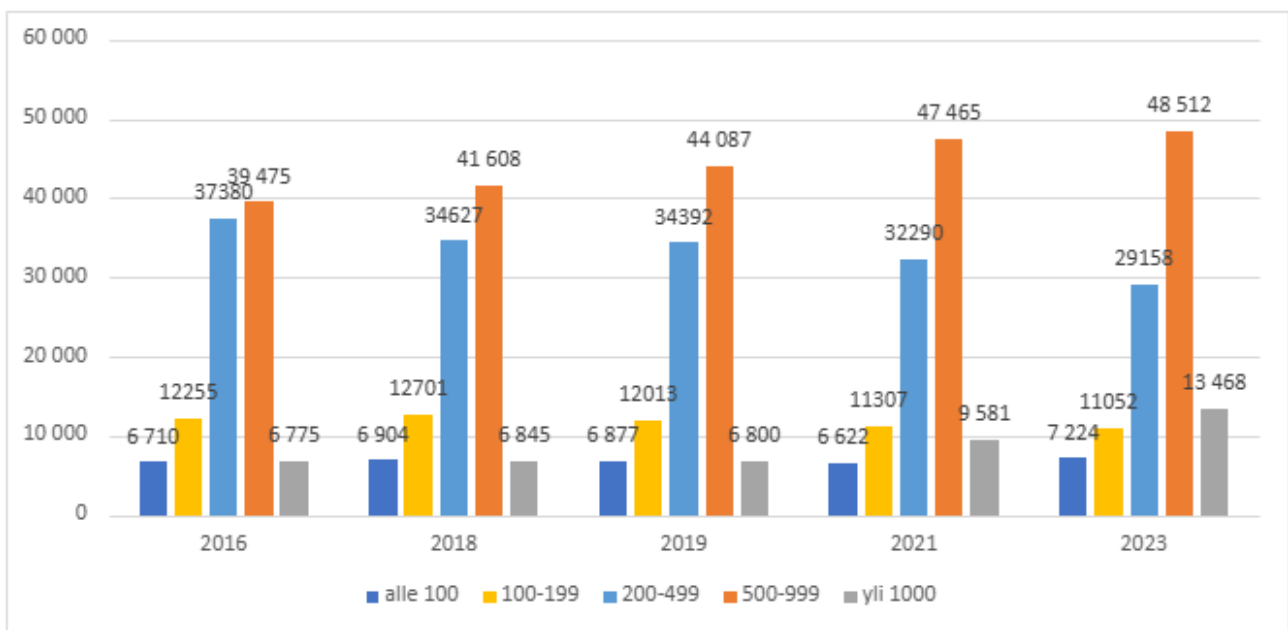
Lukioiden määrien ja niiden muutosten lisäksi tarkasteltiin myös opiskelijamäärän kehitystä. Valtakunnallisesti lukioiden opiskelijamäärä on kasvanut noin 7000 opiskelijalla vuosina 2018–2025¹⁷ (kuvio 3).

Kuvio 3. Lukioiden opiskelijamäärän valtakunnallinen kehitys lukuvuosina 2018/2019–2024/2025. Lähde: Vipunen

¹⁷ Lähde: Vipunen

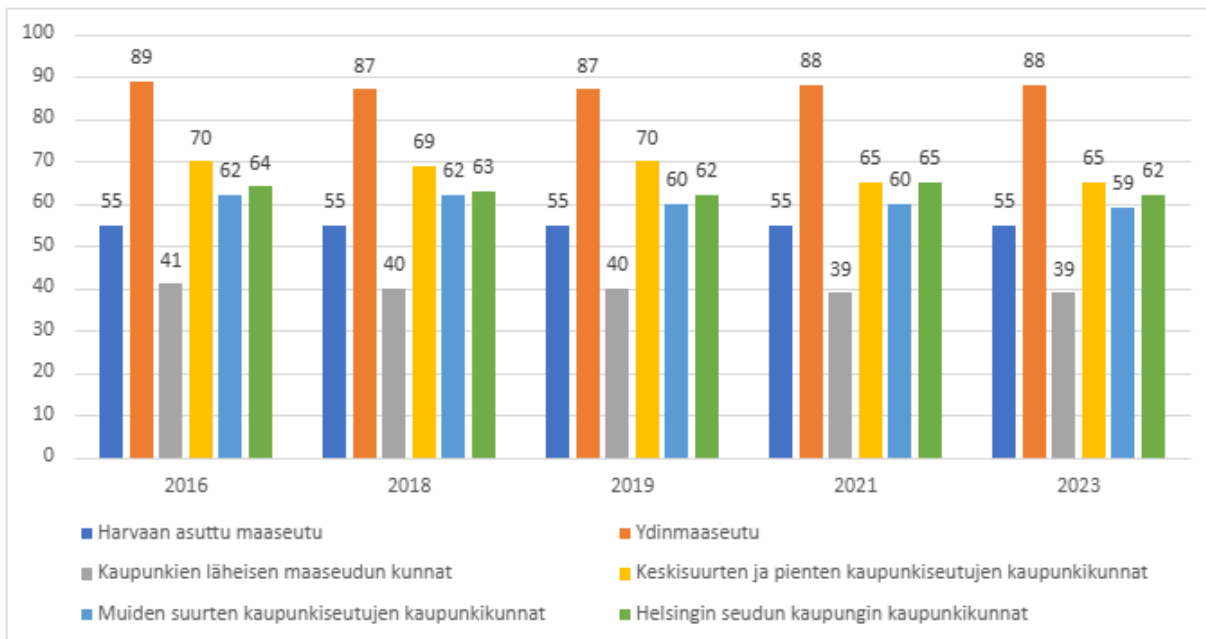
Seuraavassa kuviossa 4 tarkastellaan opiskelijamääriä ja niiden muutoksia erikokoisissa lukioissa vuosina 2016–2023. Opiskelijamäärien kokoluokkien suhteet ovat muuttuneet ja eniten kasvua on ollut suurissa lukioissa. Pienten alle 100 opiskelijan lukioiden opiskelijamäärät ovat hieman kasvaneet seuranta-ajankohtana. Tämä voi johtua siitä, että joidenkin suurempien lukioiden opiskelijamäärä on seuranta ajankohtana pudonnut alle 100 opiskelijaan. Keskikokoisten lukioiden opiskelijamäärät (200–499) ovat hieman laskeneet noin 8000 tuhannella. Suurten lukioiden (500–999) opiskelijoiden määrä on kasvanut 9000 henkilöllä. Suurten yli 1000 opiskelijan lukioiden määrä on lähes kaksinkertaistunut vuosien 2016–2023 välisenä aikana. Suurten lukioiden opiskelijamäärien kasvu johtuu osittain kaupunkien lukioiden yhdistämisestä, osittain nuorten määrän kasvusta kaupungeissa.

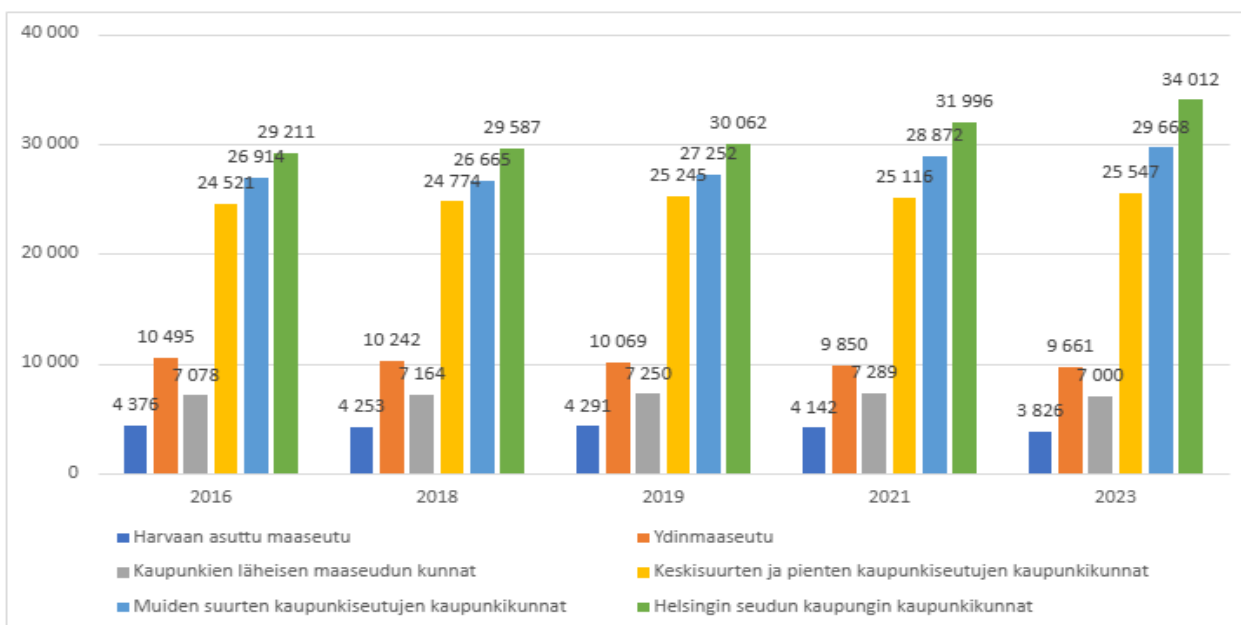
Kuvio 4. Lukioiden opiskelijamäärät eri kokoisissa lukioissa vuosina 2016–2023. Lähde: Tilastokeskus

Seuraavassa kuviossa 5 tarkastellaan lukioiden määrien muutoksia erilaisissa kunnissa. Kunnat ryhmiteltiin kuuteen luokkaan. Tämän luokittelun avulla saadaan tarkempaa tietoa eri alueilla sijaitsevista kunnista kuin esimerkiksi maaseutu, taajama ja kaupunkijaottelun avulla. Maaseutukuntien välillä on eroja. Osa kunnista sijaitsee kaukana suurista kaupungeista, osa lähempänä. Kaupunkien läheisellä maaseudulla tarkoitetaan alueita, jotka ovat toiminnallisesti ja fyysisesti lähellä kaupunkialueita. Myös kaupunkiseutujen välillä on eroja. Niitä voidaan tarkastella pieninä, keskisuurina ja suurina kaupunkiseutuina sekä Helsingin seudun kaupunkikuntina.

Lukioiden määrä on vuosien 2016–2023 aikana säilynyt lähestulkoon samana (kuvio 5). Huomionarvoista on se, että lähes puolet kaikista lukioista sijaitsee maaseutukunnissa harvaan asutulla tai ydinmaaseudulla.

Kuvio 5. Lukioiden määrien muutokset erilaisissa kunnissa vuosina 2016–2023. Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 6. Lukioiden opiskelijamäärien muutokset erilaisissa kunnissa vuosina 2016–2023. Lähde: Tilastokeskus

Yllä olevassa kuviossa 6 tarkastellaan lukioiden opiskelijamäärien kehitystä vuosina 2016–2023 erilaisissa kunnissa. Kuvioista havaitaan, että harvaan asutulla maaseudulla ja ydinmaaseudulla opiskelijamäärät ovat vähentyneet ja vastaavasti suurten kaupunkien opiskelijamäärät ovat kasvaneet. Lukioiden kaikista opiskelijoista noin viidesosa opiskelee maaseudun lukioissa.

Nuorten määrän asteittainen väheneminen suurella osalla paikkakunnista asettaa paineita tarkastella kriittisesti koulutuksen järjestäjien ja erityisesti lukioden määrää. Lukioikäisten nuorten määrät kasvavat nykyisellään vain suurissa kaupungeissa ja niiden lähikunnissa (ks. esim. Sitra 2022).

3.2 Lukiokoulutuksen valtionosuusrahoitus, laskennallinen omarahoitus ja muu rahoitus

Lukiokoulutuksen järjestämisen rahoitusvastuu jakaantuu valtion ja kuntien kesken. Keskeisiä rahoitusinstrumentteja ovat valtionosuudet ja kunnallisten järjestäjien omarahoitus, joista säädetään laissa opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (VN 2009/1705, § 5). Kuntien, kuntayhtymien ja yksityisten koulutuksen järjestäjien saama valtionrahoitus määräytyy vuosittain laskettavan yksikköhinnan sekä tutkintoon johtavassa lukiokoulutuksessa ja lukio-opintoihin valmentavassa koulutuksessa olevien opiskelijoiden määrän perusteella. Lisäksi rahoitukseen voidaan tehdä korotuksia koulutuksen järjestäjän opiskelijamäärän ja harkinnanvaraisesti. Myös erityisten koulutustehtävien toteuttamiseen ohjataan opiskelijamääriin perustuvaa rahoitusta.

Yksikköhintojen laskemisesta on säädetty asetuksessa opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (2009/1766, 1§; 1§a; 1§b). Ne lasketaan vuosittain kaikille koulutuksen järjestäjille tutkintoon johtavan lukiokoulutuksen sekä tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestämisestä yksikköhintojen määräämistä edeltänyttä vuotta edeltäneenä vuonna aiheutuneiden valtakunnallisten kokonaiskustannusten perusteella, joista on ensin vähennetty erikseen säädetty prosenttiosuus erityisen koulutustehtävän lisärahoitusta varten. Vuonna 2024 osuus oli 1,51 prosenttia.

Laskemisessa määritellään kunnallisille koulutuksen järjestäjille tunnusluku, joka lasketaan erikseen suomenkielistä ja ruotsinkielistä koulutusta varten. Tunnusluku on 100, kun lukiokoulutuksen alle 18-vuotiaina aloittaneiden lukion opiskelijoiden lukumäärä on vähintään 200. Alle 200 opiskelijan kunnalliset koulutuksen järjestäjät saavat yksikköhinnan korotettuna. Korotus nousee edelleen, kun opiskelijoiden määrä on alle 60. Vuonna 2024 tunnuslukua voitiin korottaa enintään luvulla 106.

Rahoitusta voidaan korottaa myös harkinnanvaraisesti koulutuksen saatavuuden takaamiseksi esimerkiksi ruotsinkielisen lukiokoulutuksen osalta tai paikkakunnilla, joissa on vähän lukioikäisiä nuoria. Vuonna 2024 harkinnanvaraista yksikköhinnan korotusta sai 18 koulutuksen järjestäjää, joista 10 oli kunnallisia ja kahdeksan yksityisiä. Yksityisistä neljä oli ruotsinkielisiä ja neljä suomenkielisiä. Korotettua valtionsuutta saaneet pienet kunnalliset järjestäjät sijaitsevat Lapissa ja Itä-Suomessa. Korkein harkinnanvarainen korotus oli tunnusluvun korottaminen luvulla 120. (OPH 2024.)

Laskettaessa ei oteta huomioon ulkomailla järjestetystä opetuksesta aiheutuneita menoja eikä kyseistä opetusta saavia opiskelijoita. Niiden opiskelijoiden lukumäärä, jotka opiskelevat tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa, painotetaan kertoimella 1,17. Lisäksi niiden opiskelijoiden lukumäärää, jotka opiskelevat aikuisille tarkoitettussa lukiokoulutuksessa, painotetaan kertoimella 0,615 lukuun ottamatta sisäoppilaitoksessa koulutusta saavia opiskelijoita.

Yksikköhintoihin perustuvista laskennallisista kustannuksista vähennetään kunnan omarahoitusosuus. Kuntien osuus lukiokoulutuksen rahoituksesta lasketaan perustuen asukasta kohden määritettyyn osuuteen. Kunnat maksavat omarahoitusosuutta valtiolle riippumatta siitä, onko kunnalla lukiokoulutuksen järjestämislupaa tai kuinka paljon kunnan väestössä on lukiossa opiskelevia nuoria ja aikuisia. Vuonna 2024 kuntien omarahoitusosuus lukiokoulutuksen käyttökustannuksista oli 52,21 prosenttia ja tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen käyttökustannuksista 50 prosenttia kunnan rahoitusosuuteen kuuluvista valtionosuusperusteista. Vuodelle 2024 laskettu lukiokoulutuksen rahoitusosuus oli 95,37 euroa/asukas. Lukiokoulutuksen kunnan omarahoitusosuuteen sisältyi myös laskennallista ammattikorkeakoulujen osuutta 16,75 euroa/asukas. (OPH 2024)

Kuntayhtymälle ja yksityiselle koulutuksen järjestäjälle yksikköhintoihin perustuva valtionrahoitus määritetään samalla tavalla kuin kunnalle, mutta siitä ei vähennetä omarahoitusosuutta (2009/1075, §7; muutokset 2020/1220). Yksityisen koulutuksen järjestäjän yksikköhinta on sama kuin sen kunnan yksikköhinta, jossa koulutus pääasiassa järjestetään. Siihen lisätään arvonlisäveron osuus.

Alla olevaan taulukkoon 1 on koottu keskeisiä valtionosuusrahoituksen tunnuslukuja vuosina 2024–2025.

Taulukko 1. Lukiokoulutuksen valtionosuusrahoituksen tunnuslukuja vuosina 2024–2025. Lähde: OPH

tunnusluku	vuosi 2024	vuosi 2025
Lukiokoulutuksen keskimääräinen yksikköhinta	7 943 euroa	8 433 euroa
Pienin yksikköhinta nuorten koulutuksessa	7 500 euroa	7 974 euroa
Suurin yksikköhinta nuorten koulutuksessa	33 992 euroa	38 274 euroa
Suurin rahoituksen perusteena käytetty opiskelijamäärä	10 171 (Helsingin kaupunki)	10 596 (Helsingin kaupunki)
Pienin rahoituksen perusteena käytetty opiskelijamäärä	12 (Heinäveden kunta)	13 (Enontekiön kunta)

Lukioiden valtakunnallisten kehittämistehtävien ja erityisten koulutustehtävien hoitamiseen jaetaan erikseen rahoitusta. Valtakunnallisiin kehittämistehtäviin myönnetään vuosittaisilla OKM:n päätöksillä rahoitus, joka vuosina 2024–2025 oli yleisimmin 185 000 euroa vuodessa lukiota kohti. Erityisen tehtävän hoitamista varten myönnetään rahoitus, jossa huomioidaan painotetussa opetuksessa opiskelevien opiskelijoiden määrä. Opiskelijakohtainen lisärahoitus oli vuosina 2024–2025 hieman yli 1000 euroa.¹⁸

¹⁸ Valtakunnallisten kehittämistehtävien rahoitus ja erityisten tehtävien rahoitus vuonna 2024, ks. raportti OPH:n sivuilla [Erk liite 2024.pdf](#) (haettu 13.12.2024) ja vuonna 2025, ks. [VN 29053 2024-OKM-2 Liite 2 Erityisten koulutustehtävien ja valtakunnallisten kehittämistehtäv 7543919 1 1.PDF](#) (haettu 18.1.2025)

Koulutuksen järjestäjät voivat ohjata lukiokoulutukseen myös laskennallista omarahoitusta enemmän resursseja.

Lukiokoulutuksen järjestäjien kehittämistoimintaa ja yhteistyötä rahoitetaan vuosittain erilaisilla valtion erityisavustuksilla (2008/688, 5§) ja kansainvälistymisohjelmien rahoituksilla. Rahoitusta myöntävät OKM ja OPH. Erityisavustukset liittyvät tyypillisesti hallitusohjelmassa tai muissa politiikka-asiakirjoissa määriteltyihin kehittämiskohteisiin, joiden alueellista toimeenpanoa halutaan tukea. Vuonna 2024 OPH myönsi rahoitusta muun muassa oppimisen tuen kehittämiseen, kansainväliseen toimintaan, erilaisiin kansainvälisiin ohjelmiin osallistumista varten ja innovatiivisten oppimisympäristöjen kehittämiseen. Koronapandemian aikana avustuksia myönnettiin poikkeusolojen vaikutusten tasaamiseksi.¹⁹ OKM myönsi vuosina 2021–2023 erityisavustuksia opiskelijahuollon kehittämiseen.²⁰

Lukioiden rahoituksesta ei ole saatavilla valmiita avoimia tilastoja, joista kävisi ilmi eri rahoituslähteistä saatava rahoitus aikasarjoina. Arvioinnin suunnitteluvaiheessa selvitettiin, että OPH:ssa on mahdollista koostaa arviointia varten tiedot valtionosuusrahoituksesta ja kuntien laskennallisesta omarahoituksesta. Tiedoista tehtiin tietopyyntö OPH:lle, ja ne saatiin Karvin käyttöön arvioinnissa hyödynnettäviksi. Lisäksi arvioinnissa selvitetään osana koulutuksen järjestäjille suunnattua kyselyä, millainen on koulutuksen järjestäjien laskennallisen osuuden ylittävän omarahoituksen tilanne.

3.3 Lukioiden valtakunnalliset tehtävät, erityiset koulutustehtävät ja koulutuksen järjestäjien omat painotukset

Lukioiden valtakunnalliset kehittämistehtävät ja erityiset koulutustehtävät ovat osa koulutuksen järjestämisen reunaehtoja. Niistä määrätään koulutuksen järjestämisluvuissa. Lupien myöntämisessä käytetään kansallista kriteeristöä ja lisäksi koulutuspoliittista kokonaisharkintaa. Harkinnassa otetaan huomioon useita tekijöitä, joiden avulla pyritään varmistamaan erityistehtävien muodostamaan kokonaisuuden tarkoituksenmukaisuus.

Erityisen koulutustehtävän lukiossa kaikki tai osa opiskelijoista opiskelee painotetussa opetuksessa. Tyypillisiä painotuksia ovat luonnontiede ja matematiikka, urheilu, erilaiset taideaineet sekä IB-opetus. Vuonna 2024 oli yhteensä 66 lukiota²¹, jolla oli vähintään yksi erityinen koulutustehtävä. Kaksi erityistä koulutustehtävää oli näistä viidellä lukiolla ja kolme tehtävää kahdella lukiolla. Valtakunnallinen kehittämistehtävä oli 11 lukiolla.

¹⁹ [Myönnettyt valtionavustukset ja kansainvälistymisrahoitukset | Opetushallitus](#) (haettu 28.1.2025).

²⁰ [Opetus- ja kulttuuriministeriön avustukset - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#) (haettu 4.2.2025)

²¹ Yhdellä lukiolla voi olla useampi erityinen koulutustehtävä.

Erityisen koulutustehtävän lukioita oli vuonna 2024 kaikilla AVI-alueilla. Lukiot painottuvat sijainniltaan kaupunkeihin²². Pääkaupunkiseudulla kyseisiä lukioita on yhteensä 15, joista kaksi on ruotsinkielisiä. Lukioista 46 on kaupunkien kunnallisten koulutuksen järjestäjien lukioita, viisi kuntien kunnallisten koulutuksen järjestäjien lukioita²³, kolme kuntayhtymien lukioita²⁴ ja 11 yksityisten koulutuksen järjestäjien lukioita. Lukioista kaikkiaan neljä tarjoaa koulutusta ruotsin kielellä.²⁵

Lukiolainsäädäntöä uudistettiin vuonna 2017 erityisten koulutustehtävien osalta (HE 20/2017 vp.). Samalla luotiin säädökset valtakunnallisista kehittämistehtävistä. Lainsäädännön kehittämisen tavoitteena oli saattaa koulutuksen järjestäjät yhdenvertaiseen asemaan lupien myöntämisessä määrittelemällä erityinen koulutustehtävä lainsäädännössä ja säätämällä selkeät kriteerit lupien myöntämiselle sekä rahoitukselle. Lisäksi tavoitteena oli mahdollistaa valtakunnallisilla kehittämistehtävillä osaamisen jakaminen lukiokentällä. Taustalla oli havainto siitä, että erityisen koulutustehtävän luvat olivat ilman kokonaistarkastelua kasautuneet ja rahoituksen kohdentuminen oli sattumanvaraista. Lisäksi samaa erityistehtävää hoitavien koulutuksen järjestäjien välillä katsottiin olevan myöntämiskäytännössä syntyneitä rahoituksellisia eroja, joita oli vaikea perustella toimintaan tai toimintaympäristöön liittyvillä eroilla. (OKM 2015, 27; OKM 2017, 11.)

Uusien säädösten myötä erityisen koulutustehtävän ja valtakunnallisten kehittämistehtävien luvat uudistettiin kokonaisuutena vuonna 2017²⁶. Tuolloin OKM myönsi valtakunnallisen kehittämistehtävän 11 lukiolle ja erityisen koulutustehtävän 75 lukiolle 1.8.2018 alkaen. Uudistuksen jälkeen kaikki erityisen tehtävän lukiot ovat saaneet rahoitusta tehtävän toteuttamiseksi. Karvi arvioi valtakunnallisesta kehittämistehtävästä ja erityisen koulutustehtävän toteuttamisesta kiinnostuneiden koulutuksen järjestäjien hakemukset uudistuksen yhteydessä (Puukko ym. 2017)²⁷.

Lukion oppimäärä voi sisältää myös muita kuin valtioneuvoston asetuksella säädettyjä lukion tehtävään soveltuvia opintoja sen mukaan kuin koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmassa päätetään, ja nämä opinnot ovat opiskelijalle valinnaisia (714/2018, 112§). Nämä niin sanotut koulutuksen järjestäjän omat painotukset ovat erillisiä erityisen koulutustehtävän mukaisista painotuksista. Koulutuksen järjestäjän omat painotukset voidaan järjestää myös linjoiksi, jolloin ne ovat yhteishaun hakukohteita.

Koulutuksen järjestäjien omista painotuksista ei ole kattavaa kansallista tietoa. Arvioinnissa selvitetään, millainen niiden tila ja laajuus on kansallisesti ja alueellisesti.

²² Helsinki, Espoo, Vantaa, Lahti, Tampere, Turku, Kuopio, Oulu, Joensuu, Rovaniemi, Pori, Seinäjoki, Savonlinna, Imatra, Kajaani, Kokkola, Hyvinkää, Järvenpää ja Ylöjärvi.

²³ Sotkamo, Lapinlahti, Kuortane, Kaustinen ja Vöyri.

²⁴ Jyväskylän koulutuskuntayhtymä ja koulutuskuntayhtymä Tavastia.

²⁵ Valtakunnallisten kehittämistehtävien rahoitus ja erityisten tehtävien rahoitus vuonna 2024, kts. raportti OPH:n sivuilla [Erk liite 2024.pdf](#) (haettu 13.12.2024).

²⁶ Päätös lukioiden valtakunnallisista kehittämistehtävistä ja erityisen tehtävän lukioista 27.10.2017: [koonti tehtävistä +27.10.2017.pdf](#) (haettu 10.1.2025).

²⁷ Karvin toteuttamaa hakemusten arviointia käytettiin aineistona OKM:n työryhmässä, joka laati lopullisen ehdotuksen lupien myöntämisestä (OKM 2017).

4 Lukiokoulutuksen saavutettavuus hallitusohjelmissa, politiikkatoimissa ja paikallisessa kehitystyössä

4.1 Saavutettavuustavoite yhdistää monia hallitusohjelmia

Lukiokoulutuksen yhdenvertainen saavutettavuus²⁸ ja sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen on ollut tavoitteena kaikissa hallitusohjelmissa 2010-luvulta alusta lähtien, joskin sanamuodot ja tavoitteen saavuttamiseksi määritellyt keinot ovat vaihdelleet jonkin verran.

Pääministeri Orpon hallitusohjelma *Vahva ja välittävä Suomi* (VN 2023) sisältää sekä lukioverkkoon että lukioiden julkiseen rahoitukseen liittyviä linjauksia, joiden tavoitteena on edistää koulutuksen saavutettavuutta. Keskeinen on linjaus siitä, että lukiokoulutuksen järjestäminen turvataan alueilla, joilla lasten ja nuorten määrä vähentyy voimakkaasti. Lisäksi tavoitteena on säilyttää kattava lukioverkko. Konkreettisenä toimenpiteenä esitetään rahoitusjärjestelmän uudistaminen siten, että rahoitukseen kuuluva pienten lukioiden lisä tukee koulutuksen saavutettavuutta ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista. Lisäksi rahoitusuudistuksen tavoitteena on edistää kuntien välisen rahoitusvastuun tasapuolista jakautumista kotikunnan mukaan.

Lukiokoulutuksen saavutettavuus on ollut esillä myös Jyrki Kataisen, Juha Sipilän ja Sanna Marinin hallitusten ohjelmissa vuodesta 2011 eteenpäin.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa (VN 2011) asetettiin tavoitteeksi lukiokoulutuksen saavutettavuus ja kehittäminen siten, että huomioidaan pienentyvät ikäluokat ja alueelliset väestömuutokset. Samalla hallituskaudella ”Tulevaisuuden lukio” (OKM 2013) selvityksessä ehdotettiin, että lukiokoulutuksessa tulisi lisätä yhteistyötä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa sekä koulutusmuotojen ja -asteiden opetustarjonnan hyödyntämistä.

Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelman *Ratkaisujen Suomi* (VN 2015) tavoitteina osaamisen ja koulutuksen osalta olivat muun muassa digitaalisten oppimisen ympäristöjen hyödyntämisen laajentaminen, koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten määrän väheneminen sekä koulutuksen ja työelämän vuorovaikutuksen lisääntyminen. Edellä mainitut yleiset tavoitteet koskivat myös lukiokoulutusta. Opetus- ja kulttuuriministeriö teettämässä lukioselvityksessä (OKM 2017: 49) kuvattiin lukion nykytilaa ja kehittämistarpeita erilaisten selvitysten ja tutkimusten pohjalta, jota

²⁸ Kuten luvussa 2.3 on todettu, tarkoitetaan saavutettavuudella tässä arvioinnissa sekä tutkintoon johtavan koulutuksen saavutettavuutta alueellisen lukioverkon muodossa, että lukio-opintoihin kuuluvan koulutustarjonnan ja opetuksen saavutettavuutta erilaisissa toimintaympäristöissä.

hyödynnettiin lukiolain uudistuksessa. Uudistuksen tavoitteina oli vahvistaa yleissivistystä ja uudistaa opetuskäytäntöjä sekä sujuvoittaa opintopolkuja jatko-opintoihin, työelämään ja kansainväliseen osaamiseen. Lisäksi lukiokoulutuksessa vahvistettiin oppimisen tukea ja erityisopetusta.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta* (VN 2019) tavoitteena oli oppivelvollisuuden laajentaminen, jonka myötä opiskelijat voivat suorittaa toisen asteen tutkinto maksuttomasti. Oppivelvollisuuden laajentamisen kustannukset korvataan erilaisten koulutusmuotojen järjestäjille täysimääräisesti. Tavoitteena oli myös vahvistaa oppilas- ja opiskelijahuollon palveluja sekä opinto-ohjausta eri koulutusasteella. Hallitusohjelman tavoitteita konkretisoitiin Koulutuspoliittisessa selonteossa (VN 2021) ja toisen asteen koulutuksen yhteistyön ja järjestäjäjärakenteen kehittämishankkeen loppuraportissa (OKM 2022b).

4.2 Ehdotukset ja politiikkatoimet saavutettavuuden edistämiseksi

Lukiokoulutuksen saavutettavuuden edistämiseksi on tehty useita toimenpide-ehdotuksia ja joitakin politiikkatoimia kuluneella vuosikymmenellä. Ehdotukset ja toimenpiteet ovat kohdistuneet lukiokoulutuksen rahoitukseen, lukioiden ja koko toisen asteen koulutukseen yhteistyöhön, lukio-opetuksen toteuttamiseen, lukiokoulutuksen järjestämislupamallin kehittämiseen sekä lukiokoulutuksen laadunhallintaan.

Tämän arvioinnin kannalta keskeisiä saavutettavuustoimia ovat järjestämislupiin ja rahoitukseen liittyvät esitykset ja uudistukset. Taustatekijöinä eri asiakirjoissa on esitetty samoja toimintaympäristön muutoksia, joita on kuvattu tämän suunnitelman luvussa 2 eli väestökehitys, nuorten ikäluokkien pieneneminen monilla alueilla sekä opiskelijoiden profiilin ja tarpeiden monimuotoistuminen.

Keskeisenä viime vuosien politiikkatoimena lukiokoulutuksen saavutettavuudessa voidaan pitää vuonna 2020 säädettyä oppivelvollisuuden pidentämistä toiselle asteelle. Sen jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriö toteutti vuosina 2021–2022 lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelman (OKM 2021)²⁹. Ohjelman tavoitteena oli osaltaan tukea Marinin hallitusohjelman tavoitteiden toteutumista ja laajennetun oppivelvollisuuden toimeenpanoa. Ohjelman tavoitteina oli myös vahvistaa lukiokoulutuksen tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta.

Laatu- ja saavutettavuusohjelman toimeenpanoa tuettiin vuosina 2021–2022 OPH:n jakamilla valtionavustuksilla. Koulutuksen järjestäjien avustuksia jaettiin yhteensä noin 7,8 miljoonaa euroa³⁰. Tuetuissa kehittämistoimenpiteissä ei ollut lukiokoulutuksen järjestämiseen liittyviä

²⁹ [Laadukas ja saavutettava lukio](#) (OKM 9.9.2021)

³⁰ [Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelman edistäminen | Opetushallitus](#) (2022 rahoituspäätökset, OPH)
[Valtion erityisavustus lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelman edistämiseen, lisähaku 2023 | Opetushallitus](#) (2023 rahoituspäätökset, OPH)

kokonaisuuksia. Hankkeilla pyrittiin kuitenkin edistämään koulutuksen järjestäjien yhteistyötä saavutettavuustoimenpiteissä.

Koulutuksen järjestämialue ja erityiset koulutustehtävät lukiokoulutuksen järjestämisluvuissa

Lukioverkkoa ja järjestämis lupamenettelyn uudistamista on sivuttu muutamissa viimeisimpien hallituskausien työryhmäraporteissa, mutta toistaiseksi asiasta ei ole käynnistetty säädösmuutosten valmistelua (OKM 2019; OKM 2022a).³¹ Valtioneuvoston Koulutuspoliittisessa selonteossa (2021) pidettiin tärkeänä koulutuksen järjestäjä rakenteen varautumista opiskelijamäärien muutoksiin. Yhtenä vaihtoehtona nähtiin yhteistyön lisääminen perusopetuksen, toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulujen välillä. Selonteossa todettiin myös, että kaikilla järjestäjillä tulee olla koulutustehtävnsä kannalta riittävän vahva talous ja järjestäjäkohtaisen opiskelijamäärän on oltava riittävä toiminnan kustannustehokkaan organisoinnin näkökulmasta. Selonteossa korostettiin, että alueelliset erityiskysymykset on kuitenkin otettava huomioon toimintakykyä ja rahoitusratkaisuja arvioitaessa. (VN 2021, 30.)

Marinin hallituskaudella toisen asteen koulutuksen yhteistyön ja järjestäjä rakenteen kehittämiseksi perustettiin myös kehittämishanke. Hankkeen loppuraportissa (OKM 2022a) tarkasteltiin joitakin vaihtoehtoja lukiokoulutuksen järjestämis lupamenettelyn kehittämiseksi. Vaihtoehtoista keskeisin oli luvissa määriteltyjen järjestämialueiden muuttaminen kokonaan alueperustaisiksi, tai vaihtoehtoisesti alueeseen perustuviksi kunnan sijasta³². Loppuraportin pohjalta ei tehty lukiokoulutuksen järjestämis lupiin liittyviä lainsäädännön muutosehdotuksia, vaan muutokset keskittyivät lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyöhön.

Kuten aiempänä on todettu (kts. luku 2.3), lukioiden erityisten koulutustehtävien järjestämis luvat kokonaisuudistettiin jo vuonna 2017. Uudistuksessa huomioitiin yhdenvertaisuus myös laajemmin kuin yksittäisten lukioiden yhdenvertaisena kohteluna tehtävien ja niiden rahoituksen jakautumisessa. Muutoksia valmistellut OKM:n työryhmä katsoi, että valtakunnallisen sivistystarpeen vuoksi erityisen tehtävän koulutusta tulee olla riittävän kattavasti saatavilla ja myös ruotsinkielisenä. Tätä perusteltiin sekä valtakunnallisilla että alueellisilla osaamis-, sivistys- ja erityistarpeilla.

Erityisiin koulutustehtäviin liittyvän uudistuksen tavoitteiden on katsottu toteutuneen pääsääntöisesti hyvin. Valtakunnallisten kehittämistehtävien ja erityisten tehtävien toteutumista selvitettiin vuonna 2024 OKM:n toimeksiantona (Owal Group 2024). Selvityksessä todettiin, että lukiokoulutuksen järjestäjät pitävät erityisten koulutustehtävien alueellista sijoittumista melko hyvin

³¹ Jo vuosina 2005–2012 Kainuussa toteutettiin maakuntakokeilu (343/2003), jonka osana alueen lukiot ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät siirrettiin maakunnan ohjaukseen siten, että koulutuksen järjestäjänä toimi maakunnan koulutuskuntayhtymä. Kokeilun perusteella ei kuitenkaan tehty pysyviä muutoksia koulutuksen järjestäjä rakenteisiin.

³² Jo aikaisemmin OKM:n lukioiden rahoitusmallia käsitelleen työryhmän raportissa (OKM 33:2019) oli todettu, että lukioverkkoa tulisi kehittää alueellisesti hallinnollisesti vahvoihin yksiköihin.

toteutuvana. Lisäksi katsottiin, että isot kaupungit erottuvat tehtävien houkuttelevuuden osalta jossain määrin enemmän kuin pienten kuntien lukioiden erityiset koulutustehtävät. (OG 2024, 70).³³

Vuoden 2022 järjestäjähankkeen loppuraportissa tarkasteltiin myös mahdollisuutta luopua lukioiden erityisten koulutustehtävien lupaperustaisuudesta. Ehdotuksen sisältyi se, että erityistehtävien lisärahoituksesta luovuttaisiin ja vapautuva rahoitus sisällytettäisiin valtionosuuksiin. Raportissa kuitenkin todettiin, että tämä vaikuttaisi kielteisesti varsinkin pienten lukioiden mahdollisuuksiin tarjota erityistehtäväopintoja. (OKM 2022a, 100–102.)

Rahoituksen kehittäminen

Rahoitusmalli on keskeinen ohjauskeino, kun järjestäjä- ja lukioverkkoa kehitetään koulutuksen ja opetuksen saavutettavuuden takaamiseksi. Lukiokoulutuksen rahoitusta on uudistettu kahdessa eri vaiheessa vuodesta 2018 lähtien. Rahoitusratkaisuilla voidaan ohjata kuntia ja muita lukiokoulutuksen järjestäjiä siinä, miten lukiotoiminta organisoidaan ja kuinka monta lukiota kullakin alueella on. Ohjausvaikutus on välillinen ja viime kädessä ratkaisut koulutuksen järjestämisestä, lukioiden määrästä ja toiminnan organisoinnista tehdään kunnissa.

OKM asetti vuonna 2018 työryhmän selvittämään erilaisia lukiokoulutuksen rahoitusmallivaihtoehtoja. Työryhmän raportissa (OKM 2019) katsottiin, että lukiokoulutuksen rahoituksen tulisi olla riittävän vakaata ja ennakoitavaa. Lisäksi todettiin, että rahoitusmallista riippumatta lukiokoulutukseen tulee suunnata riittävät taloudelliset voimavarat lakisääteisten tehtävien hoitamiseen. Raportin johtopäätös oli, että voimassa ollut rahoitusmalli toimi kokonaisuutena hyvin lukuun ottamatta pienten lukioiden rahoituksen määräytymistä. Perusteluna esitettiin, ettei pienen lukion rahoitus tukenut riittävästi lukiokoulutuksen saavutettavuutta. (OKM 2019, 45.)

Raportti sisälsi useita kehittämis ehdotuksia ja vaihtoehtoja, joista osalla oli myös saavutettavuuslottuvuus. Keskeisin niistä oli sen tarkastelu, tulisiko lukiokoulutuksen rahoitusta kehittää kustannusperusteisesta rahoituksesta budjettiperusteisen rahoituksen suuntaan samoin kuin ammatillisessa koulutuksessa ja korkeakoulutuksessa. Tätä perusteltiin muun muassa koulutuspoliittisen ohjauksen lisäämistarpeella ja rahoituksen kokonaismäärän ennakoitavuudella. (OKM 2018, 38–39.)

Työryhmä katsoi myös, että rahoitusmallia tulisi kehittää huomioimaan paremmin erilaiset lukiokoulutuksen järjestämisen toimintaympäristöt. Keinoksi esitettiin pienten koulutuksen järjestäjien yksikköhinnan korotuksesta luopumista ja sen korvaamista osuudella. Tätä perusteltiin sillä, että pienten koulutuksen järjestäjien yksikköhinnan korotus kohdistuu kaikille niille kunnallisille koulutuksen järjestäjille, joiden opiskelijamäärä oli alle 200. Suhteellinen osuus kasvaa, mikäli opiskelijamäärä on alle 60. Rahoitus määräytyy kunnallisille koulutuksen järjestäjille riippumatta alueen lukioverkosta ja muista lukiokoulutuksen tarjoajista.

³³ Owl Group, jäljempänä tekstissä OG

Raportissa nähtiin haasteeksi erityisesti se, että yksikköhinnan laskentatapa tukee tilannetta, jossa lukioverkko voi olla maantieteellisesti suhteellisen tiheä ja muodostua monista pienistä lähekkäin toimivista lukioista (OKM 2019, 44). Perusteluissa esitettiin, että olosuhdelisä myös huomioisi sellaiset toimintaympäristötekijät, joiden vuoksi osa koulutuksen järjestäjistä on saanut toimintansa turvaamiseksi harkinnanvaraista yksikköhinnan korotusta. Lisäksi katsottiin, että vähemmistökielillä annettavan koulutuksen turvaaminen tulisi huomioida rahoitusmallissa. Perusteluna esitettiin se, että osa ruotsinkielistä koulutusta tarjoavista suurten kaupunkien yksityisistä lukioista saa kunnan yksikköhinnan mukaista rahoitusta, jota joudutaan täydentämään harkinnanvaraisella korotuksella. (OKM 2019, 39.)

Myös lukiokoulutuksen Laatu- ja saavutettavuusohjelman yksityiskohtaisissa tavoitteissa mainittiin lukiokoulutuksen rahoitusmallin kehittäminen siten, että se tukee yhdenvertaisia opiskeluedellytyksiä sekä lukiokoulutuksen alueellista ja sosioekonomista saavutettavuutta (OKM 2021, 10).

Vuonna 2022 järjestäjärakenteen kehittämishankkeen loppuraportissa esitettiin edellä kuvatun kanssa yhtenevä johtopäätös siitä, että valtionosuusrahoituksen jakoperusteita tulisi muuttaa ja poistaa kannustin pitää pienet lukiot erillisinä oppilaitoksina alueilla, joilla järjestäjäverkon uudelleenrakentaminen ei heikennä koulutuksen saavutettavuutta. Rahoitusperusteiden uudistaminen nähtiin tarpeellisena sekä toiminnan tarkoituksenmukaisuuden että alueellisen saatavuuden turvaamisen kannalta. (OKM 2022b, 98–99.) Rahoitusmallin kehittämistä ei kuitenkaan jatkettu vielä tuolloin meneillään olleella hallituskaudella.

Pienten lukiokoulutuksen järjestäjien rahoitusperusteisiin liittyvät muutokset on tarkoitus toteuttaa arvioinnin aikana meneillään olevalla hallituskaudella. Rahoitusmallin uudistaminen on yksi keskeinen Orpon hallituksen keino, jolla edistetään tavoitetta säilyttää kattava lukioverkko. Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (HE 112/2024 vp; 710/2024) hyväksyttiin 4.12.2024. Lakimuutokset tulevat voimaan 1.1.2026.

Lakiin liittyvä asetus (1766/2009) uudistetaan vuoden 2025 aikana. Asetusta koskevassa esityksessä yksikköhinnan korotuksen perusteita on tarkoitus muuttaa siten, että pienten lukiokoulutuksen järjestäjien lisä olisi suurempi niille koulutuksen järjestäjille, jotka sijaitsevat harvaan asutuilla alueilla, joissa lukioita on vähän tai kansalliskieliin kuuluva opetuskieli on vähemmistökieli siinä kunnassa, jossa koulutusta järjestetään. Tavoitteena on turvata koulutuksen alueellinen ja kielellinen saavutettavuus. Edellä mainituilla koulutuksen järjestäjillä korotuksella ei samasta syystä myöskään olisi ylärajaa. Muilla pienillä koulutuksen järjestäjillä korotus vähäisen opiskelijamäärän perusteella olisi puolet vähemmän ja korotuksella olisi nykyistä säännöstä vastaava yläraja.³⁴

³⁴ Ks. säädösvalmistelun kuvaus OKM:n sivuilla [Valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#) (haettu 28.1.2025).

4.3 Lukiokoulutuksen järjestämisen ja toteuttamisen meneillään olevia kehityssuuntia

Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluissa tuli esille, että lukioverkkoa on tähän asti tiivistetty pääasiassa yhdistämällä saman kunnallisen koulutuksen järjestäjän lukioita. Yhdistämisä on tehty myös suurissa kaupungeissa, jolloin on syntynyt suuria, jopa yli tuhannen opiskelijan lukioita. Saman koulutuksen järjestäjän lukioiden yhdistämisillä ei voida enää saavuttaa kovin paljon hyötyjä, vaan on todennäköistä, että seuraavaksi tarkastelu siirtyy samalla alueella sijaitseviin lukioihin ja yksittäisten lukioiden asemaan. Lukiokoulutuksen järjestäjistä 85 prosentilla on yksi lukio ja 15 prosentilla vähintään kaksi lukiota (Saarinen ym. 2023, 50).

Viimeaikainen lukioverkkokehitys

Haastatteluiden perusteella pienillä koulutuksen järjestäjillä on ollut erilaisia strategioita oman lukionsa turvaamiseksi opiskelijamäärien laskiessa tai niiden laskua ennakoitaessa. Osa koulutuksen järjestäjistä on suunnannut rekrytointiaan entistä voimakkaammin saman alueen muihin kuntiin. Eri kokoisissa lukioissa on myös varauduttu rinnakkaisten opiskelijaryhmien vähenemiseen tai jopa lukion lakkauttamiseen tulevaisuudessa.

Koulutuksen järjestäjät ja lukiot ovat myös kehittäneet painotuksia ja kumppanuuksia, joiden voidaan ajatella houkuttelevan ulkomaisia tai muualta Suomesta tulevia opiskelijoita³⁵. Karvin toteutetun LUKA-arvioinnin tulosten mukaan (Saarinen ym. 2023, Hellgren ym. 2024, Lepola ym. 2024) osalla lukioista on pitkät perinteet esimerkiksi korkeakoulujen kanssa tehtävässä yhteistyössä ja kansainvälisessä toiminnassa. Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluissa tuli esille, että koulutuksen järjestäjien omat painotukset koetaan merkittäviksi mahdollisuuksiksi profiloida pieniäkin lukioita ja hyödyntää alueellisia yhteistyömahdollisuuksia Suomessa ja kansainvälisten yhteistyötoimien kanssa. Esimerkiksi Lapissa Tornion alueella lukiokoulutuksessa tehdään yhteistyötä luonnontieteen ja matematiikan opetuksessa painotetusti ruotsalaisten lukioiden kanssa.

Osa lukioista on kehittänyt opiskelijoiden rekrytointia ulkomailta. Osa kyseisistä opiskelijoista on hakeutunut itsenäisesti lukio-opintoihin, osa on tullut Suomeen aktiivisen, kaupallisten yritysten hoitaman rekrytoinnin avulla³⁶. Koulutuksen järjestäjät saavat ulkomailta rekrytoituista opiskelijoista yhtäläisen rahoituksen valtionosuuden kuin Suomessa valmiiksi asuvista opiskelijoista. Oppivelvollisuuteen liittyvät koulutuksen järjestäjän velvoitteet eivät kuitenkaan koske kyseistä opiskelijaryhmää.

³⁵ Esimerkiksi Kittilän lukion yhteydessä toimiva Levi Sport Snow Academy, kts. [Levi Snow Sport Academy | Kittilä](#), Savukosken lukio, kts. [Savukosken lukio | Savukosken kunta](#) ja Sallan lukio, kts. [Lukio | Sallan lukio](#)

³⁶ Ks. esim. [Finest Future - Education for Happiness – in Finland](#)

Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluiden perusteella ulkomaisten opiskelijoiden rekrytointiin ja lukio-opintoihin liittyy useita riskitekijöitä ja huolia. Aktiivisen rekrytointin kautta tulleiden opiskelijoiden oletetaan omaksuvan opintoihin tarvittavan suomen tai ruotsin kielen taidon suhteellisen lyhyessä ajassa ennen opintojen aloittamista. Käytännössä tämä tarkoittaa usein sitä, että varsinkin reaaliaineiden opiskelu kotimaisilla kielillä on haastavaa. Haasteet vaikuttavat myös opettajien työhön kuormittavasti ja voivat heikentää kokonaisuutena opetuksen ja oppimisen laatua. Opetusta voidaan myös ajoittain joutua antamaan osittain englanniksi, mikä ei ole ollut alkuperäinen tarkoitus. Haastatteluissa tuli esille myös huoli siitä, miten alaikäisinä Suomeen tulleiden nuorten kotoutuminen ja arjen sujuminen uudessa ympäristössä onnistuu. Lisäksi huoltajayhteistyön toimimattomuutta pidettiin riskinä.

OKM asetti 10.1.2025 työryhmän valmistelemaan esityksen ammatillisen koulutuksen tilauskoulutusta koskevien säädösten uudistamiseksi sekä täysikatteisista lukukausimaksuista EU/ETA-maiden ulkopuolelta Suomeen ammatilliseen tai lukiokoulutukseen tuleville opiskelijoille³⁷. Työryhmän tehtävänä on valmistella esitykset seuraavista kokonaisuuksista 31.1.2026 mennessä:

- Tilauskoulutuksen laajentaminen EU/ETA-alueen kansalaisille
- Tilauskoulutuksen opiskelijoiden aseman parantaminen ammatillisessa koulutuksessa lukiokoulutusta ja korkeakoulutusta vastaavalla tavalla
- Täysikatteiset lukuvuosimaksut EU/ETA-alueen ulkopuolelta tuleville opiskelijoille lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa
- Muut tarvittavat toimet kansainvälisen opiskelijarekrytointin eettisyyden varmistamiseksi ja opiskelijoiden aseman parantamiseksi.

Taustalla on muun muassa se, että hallitus linjasi vuoden 2024 kehysriihessä kuntien velvoitteiden keventämisestä ja maksutulopohjan vahvistamisesta. Yhtenä keinona on sallia lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjille mahdollisuus kerätä lukuvuosimaksuja Euroopan talousalueen ulkopuolelta saapuvilta opiskelijoilta. Näitä opiskelijoita ei jatkossa otettaisi huomioon valtionosuusrahoitusta laskettaessa. Työryhmän esitysten tavoitteiksi on asetettu muun muassa torjua opiskelijaperäiseen maahanmuuttoon liittyviä ei-toivottuja lieveilmiöitä ja vahvistaa kuntien ja valtion maksutulopohjaa.

Opiskelutarkoituksessa Suomeen tulleiden ulkomaisten lukio-opiskelijoiden määrästä ei ole tilastoja. Ulkomaalaistaustaisten tai vieraskielisten opiskelijoiden määrät eivät kerro siitä, ovatko opiskelijat tulleet Suomeen jo aikaisemmin vai lukio-opintojen vuoksi. On todennäköistä, että kokonaisuutena lukio-opintojen vuoksi Suomeen tulleiden opiskelijoiden määrä ei ole kovin suuri, mutta osalle pienistä koulutuksen järjestäjistä kyseinen opiskelijaryhmä mahdollistaa nykyisellään lukion

³⁷ Ks. kuvaus säädösvalmistelusta OKM:n sivuilla [Ammatillisen koulutuksen tilauskoulutusta ja toisen asteen koulutuksen lukuvuosimaksuja valmisteleva työryhmä - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#) (haettu 18.2.2025)

säilyttämisen. Arvioinnissa selvitetään vähintään arviotasoisesti, mikä kyseisen opiskelijaryhmän koko tällä hetkellä on ja miten opiskelijat sijoittuvat eri alueille.

Vuonna 2025 valmistettava muutos lukioiden valtionosuusrahoituksen yksikköhinnan korotusten määräytymisessä³⁸ ohjaa tarkastelemaan varsinkin taajaan asutuilla seuduilla ja suurten kaupunkien läheisyydessä olevien pienten lukioiden toimintaa. Niiden saama korotus valtionosuuden yksikköhintaan pienenee uudistuksessa. Suunnitteluvaiheen haastatteluiden perusteella tulkinnat rahoitustuudistuksen tavoitteista ja tulevista vaikutuksista vaihtelevat. Osa toimijoista näkee riskinä sen, että yksittäisten lukioiden kohdalla päädytään jopa hallitsemattomaan lakkauttamiskehitykseen. Myös yleisemmällä tasolla kuntien palveluiden keskittäminen esimerkiksi kuntaliitosten yhteydessä on herättänyt tavallisesti kritiikkiä ja huolta siitä, että reuna-alueet ovat häviäjän asemassa palveluiden saatavuudessa (ks. esim. Riikonen 2019, 69–71).

Nykyisiä ratkaisuita lukio-opetuksen toteuttamisen turvaamiseksi

Lukion opetussuunnitelman perusteiden mahdollistama valinnaisuuden suuri määrä, taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeen alkaminen ja lukiodiplomien aseman vakiintuminen edelleen tarkoittaa sitä, että lukiot joutuvat etsimään uusia keinoja pitääkseen opinto- ja opetustarjonnan riittävän monipuolisena. Riskinä on, että lukioiden tosiasialliset mahdollisuudet esimerkiksi valinnaisten opintojaksojen tarjoamisessa eriytyvät edelleen, jolloin eri alueiden opiskelijoilla on erilaiset mahdollisuudet muodostaa lukio-opinnoista haluamansa kokonaisuus.

Pienet lukiot ovat olleet jo pitkään tehneet yhteistyötä koulutuksen toteuttamisessa ja näin edistäneet lukiokoulutuksen säilymistä elinkelpoisena eri alueilla. Karvin toteuttaman LUKA-arvioinnin (Saarinen ym. 2023, 113) mukaan naapurikuntien lukioiden tai toisen asteen koulutuksen kanssa tehtävä yhteistyö edesauttaa lukiokoulutuksen säilymisessä paikkakunnalla ja mahdollistaa laajempaa opetustarjontaa esimerkiksi kielten osalta. Lukiokoulutuksen säilymistä paikkakunnalla voivat mahdollistaa myös erityinen koulutustehtävä, koulutuksen järjestäjän omat painotukset (linjat) tai lukio-opintojen avaaminen ulkomaisille opiskelijoille.

Lukioiden yhteistyö koulutuksen toteuttamisessa tuli esille myös arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluissa. Yhteistyö tarkoittaa yleensä alueellista työnjakoa ja vastavuoroisuutta opintojaksojen tarjoamisessa kahden tai useamman lukion opiskelijoille. Yhteistyössä järjestettävänä opintoina mainittiin vieraat kielet, valinnaiset opintojaksot ja katsomusaineet. Muita haastatteluissa esille tulleita tyyppillisiä muutoksia ja mukautuksia olivat esimerkiksi opintojaksojen tarjoaminen etä- ja verkko-opintoina lukioiden yhteistyönä sekä opiskelijoiden ohjaaminen hyödyntämään muiden koulutuksen järjestäjien verkko-opintotarjontaa (esimerkiksi suurten kaupunkien aikuislukioiden tarjonta tai Otavia nettilukion tarjonta). Opintojaksoja myös ostetaan kaupallisilta tarjoajilta opiskelijoille esimerkiksi S2-oppimäärässä. Lisäksi opettajien työskentely useassa saman alueen oppilaitoksessa on yleinen tapa varmistaa opetustarjonnan saavutettavuutta pienissä lukioissa.

³⁸ Ks. myös luku 3.2, jossa on kuvattu tarkemmin uudistusta ja sen tavoitteita.

Erityiset koulutustehtävät määrittävät osaltaan lukioverkkoa sekä alueiden ja lukioiden houkuttelevuutta lukioikäisten nuorten keskuudessa. Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluissa tuli esille, että erityisiin koulutustehtäviin liittyy rakenteellisia haasteita. Nykyisellään suurten kaupunkien erityisen koulutustehtävän lukioihin ja linjoille hakeutuu paikoin opiskelijoita muualta siinä määrin, että se vaikuttaa kunnan alueella asuvien nuorten mahdollisuuksiin päästä lukioon omassa kunnassaan (ks. myös Saarinen ym. 2023, 114). OG:n (2024) selvityksen mukaan kyselyyn vastanneista (n = 975) erityisen koulutustehtävän lukioiden opiskelijoista 13 prosenttia kertoi muuttaneensa toiselta paikkakunnalta. He muuttivat myös keskimäärin kauempaa kuin yleislinjan opiskelijat. Kaiken kaikkiaan 80 prosenttia muuttaneista oli erityisen koulutustehtävän opiskelijoita. Lisäksi erityisen koulutustehtävän lukioihin tulee opiskelijoita lähikunnista eivätkä he kaikki muuta opiskelupaikkakunnalle.

Myös taito- ja taideaineiden ylioppilastutkinnon kokeet ja lukiodiplomit vaikuttavat lukiokoulutuksen järjestämis- ja toteuttamismahdollisuuksiin tulevina vuosina³⁹. Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluissa tuli esille, että taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeen järjestämiseksi toivotaan harvaan asutuilla alueilla yleisesti alueellista yhteistyötä, jotta järjestelyt eivät kuormittaisi liikaa yksittäisiä pieniä lukioita. Lukiodiplomien kehittämisessä nähtiin myös uusia mahdollisuuksia, kuten esimerkiksi alueellisen käsityöperinteen hyödyntäminen diplomiin johtavassa opetuksessa.

4.4 Verkko-opetus lukiokoulutuksen saavutettavuuden välineenä

Kirjallisten aineistojen ja arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluiden perusteella verkko-opetus on yksi keskeisistä välineistä lukio-opintojen ja -opetuksen saavutettavuuden varmistamisessa. Verkko-opetuksella voidaan tarkoittaa itsenäistä verkossa oleviin tehtäviin ja/tai videoluentoihin perustuvaa opiskelua, opettajan verkossa pitämiin pitämää etä- tai hybridiopetusta tai näiden yhdistelmiä.

Verkko-opetus on politiikka-asiakirjoissa nähty sekä yleisenä tavoitteena että koulutuksen saavutettavuuden edistämisen välineenä (VN 2021; OKM 2021; OKM 2022b). Koulutuspoliittisessa selonteossa (VN 2021, 29) todettiin, että oppimista edistäviä digitaalisia sovelluksia ja oppimisympäristöjä hyödynnetään toisen asteen koulutuksessa. Lisäksi selonteossa esitettiin, että niiden tarjoamia mahdollisuuksia tulee edelleen kehittää muun muassa koulutuksen saatavuuden parantamiseksi. Selonteossa linjattiin myös, että digitaaliset oppimisympäristöt eivät korvaa, vaan tukevat nykyisin käytössä olevia oppimisen ja opiskelun tapoja.

Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluissa tuli esille, että useilla alueilla on alettu kehittää verkko-opetuksen tarjontaa alueellisena yhteistyönä jo 2000-luvun ensimmäisellä

³⁹ Laki koskee vuonna 2027 aloittavia opiskelijoita ja ensimmäiset taito- ja taideaineiden ylioppilaskokeet järjestetään vuonna 2029.

vuosikymmenellä. Lukioiden verkko-opetusta on kehitetty muun muassa erilaisissa alueellisissa verkostoissa, aikuislukioissa ja Otavia nettilukiossa.

Haastatteluiden perusteella verkko-opetus mahdollistaa erityisesti pienille ja keskikokoisille lukioille laajan opetustarjonnan esimerkiksi vieraissa kielissä, valinnaisissa kursseissa ja katsomusaineissa. Alueellisia verkostoja tarjonnassa on esimerkiksi Pohjanmaalla ja Lapissa. Verkko-opetusta hyödynnetään yleisesti myös suurissa kaupungeissa ja niiden ympäryskunnissa. Osin verkko-opetus tarjoaa opiskelijoille lähiopetusta joustavamman mahdollisuuden opintojen suorittamiseen, osin sillä lisätään opintojaksopaikkoja silloin, kun lähiopetuksen ryhmiin varatut paikat eivät riitä kattamaan tarvetta. Esimerkiksi Helsingin kaupungilla on yhtenäisesti koordinoitu verkkolukio, jonka kurssveja kaikkien kaupungin lukioiden opiskelijat voivat hyödyntää. Vastaavia rakenteita on myös esimerkiksi Turussa, Tampereella ja Oulussa.

Lukioiden rehtorien⁴⁰ näkökulmasta yhtenä lukiokoulutuksen tulevaisuuden vahvuuksia ovat lähi-, etä- ja verkko-opiskelun mahdollisuuksien yhdistämisen lisääntyminen. Esimerkiksi yhteistyö alueen lähilukioiden kanssa mahdollistaa laajan ja monipuolisen opetustarjonnan. Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluiden perusteella jo nykyisellään lukion opetussuunnitelman perusteisiin sisältyviä opintojaksopaikkoja tarjotaan yleisesti etä- ja verkko-opintoina sekä nuorten että aikuisten lukio-opinnoissa. Lukioissa on käytetty jo pitkään sähköisiä oppimateriaaleja ja syksystä 2016 lähtien ylioppilastutkinto muuttui asteittain sähköiseen muotoon. Ylioppilastutkinto tuli kokonaan sähköiseksi keväällä 2019 ja sen toteutetaan Abitti -järjestelmässä.

Arvioinnin suunnitteluvaiheen haastatteluiden perusteella etä- ja verkko-opetuksen käsitteistä ja menettelytavoista ei ole lukiotoimijoiden keskuudessa yhtenäistä näkemystä. Lukio-opintoihin sisältyvästä verkko-opetuksen enimmäismäärästä tai laatukriteereistä ei ole kansallista ohjausta tai säädöksiä. Myös yleissivistävän koulutuksen digitalisoitumista koskevassa katsauksessa (VTV 2020) on havaittu, että digitalisaatiokehitys on ollut pirstaleista ja voimakkaan paikallisesti määrittyneitä (Heinonen 2020, 12–13; Lindberg & Sjöström 2020, 13–15). Koulutuksen digitalisaatio voi paitsi parantaa koulutuksen saavutettavuutta, myös lisätä eroja alueiden, lukioiden ja opiskelijoiden välillä, jos verkko-opetusta lisätään ja kehitetään hyvin vaihtelevasti (vrt. esim. Lindberg & Sjöström 2020, 15).

Haastatteluissa tuli myös esille, että verkko-opetuksen yksityiskohtaista säätelyä ei useinkaan toivota, koska toimivia verkko-opetuksen tarjoamisen malleja on jo paljon. Lukiolain uudistuksen perusteluissa (HE 41/ 2018⁴¹) on todettu, että lähtökohtaisesti nuorten lukiokoulutus tulisi järjestää lähiopetuksena, jotta muun muassa laaja-alaisen osaamisen tavoitteet toteutuvat opetussuunnitelman perusteissa tarkoitetulla tavalla.

⁴⁰ LUKA-arvioinnin kevään 2024 rehtorikyselyyn sisällytettiin kaksi kysymystä tukemaan lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehtojen arvioinnin suunnittelua.

⁴¹ Hallituksen esitys eduskunnalle lukiolaiksi sekä laeiksi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

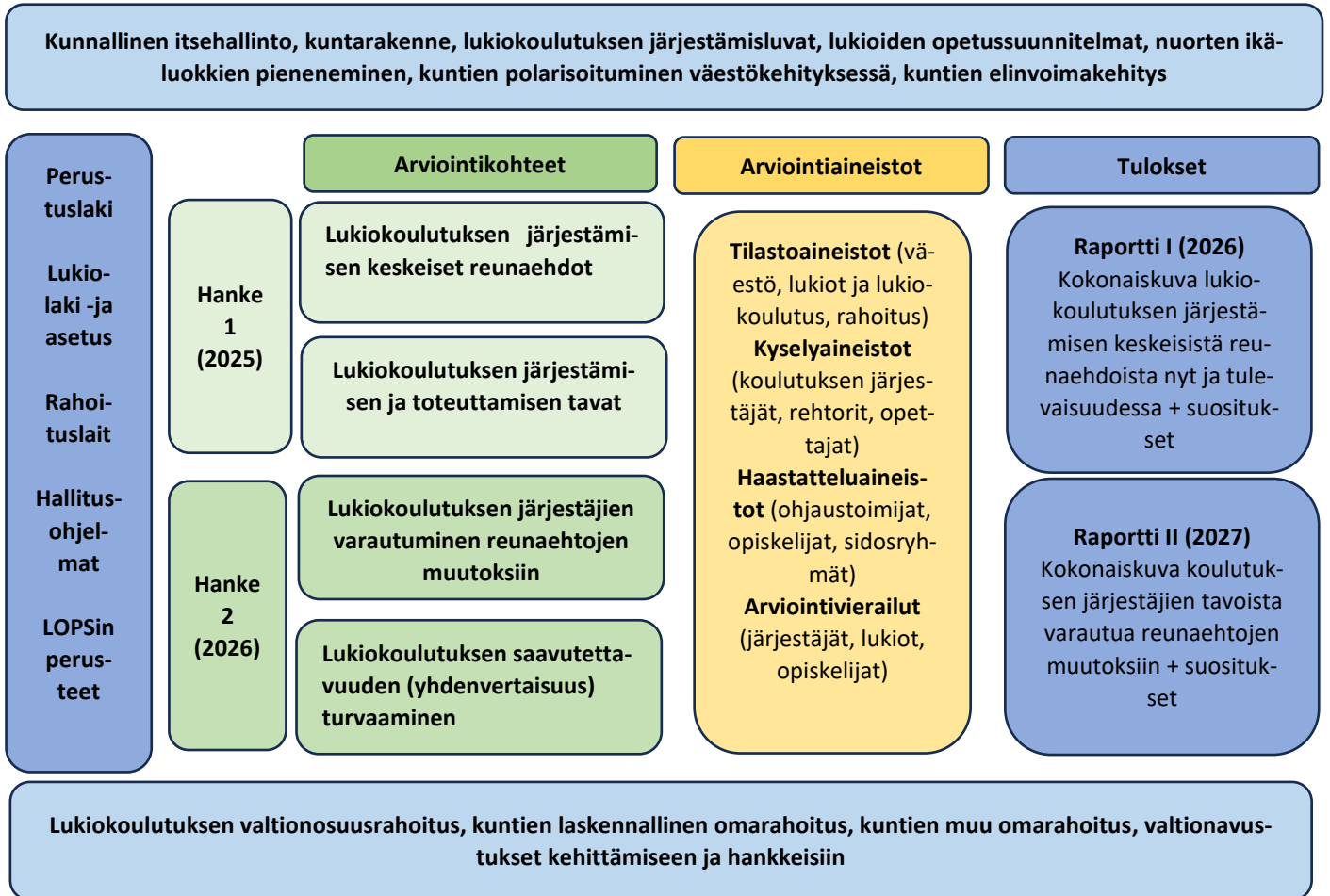
Etä- ja verkko-opintojen osuudesta tutkintoon johtavia lukio-opintoja suorittavien opiskelijoiden keskuudessa ei ole valtakunnallisia tilastoja. Arvioinnissa selvitetään, mikä etä- ja verkko-opintojen määrä nykyisellään on ja millaisia eroja on alueiden ja oppiaineryhmien välillä.

5 Arvioinnin tehtävä ja tavoitteet

Arvioinnin perustana on useissa viime vuosikymmenten hallitusohjelmissa ollut linjaus siitä, että yhdenvertaisuuden ja sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen edellyttää riittävän kattavaa lukioverkkoa. Arvioinnin tehtävänä on muodostaa kokonaiskuva lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdoista tulevaisuudessa vahvuuksineen ja kehittämiskohteineen. Näkökulma on sekä kansallinen että alueellinen. Arvioinnin tehtävänä on tarkastella myös sitä, miten lukiokoulutuksessa on varauduttu ja varaudutaan keskeisiin toimintaympäristön muutoksiin. Lisäksi arvioinnin tehtävänä on tuottaa suosituksia lukiokoulutuksen järjestämisestä ja lukio-opetuksen toteuttamisesta siten, että koulutuksen saavutettavuus on turvattu jatkossakin.

Arvioinnin keskeisenä tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, miten yhdenvertaisia tutkintotavoitteisten lukio-opintojen suorittamismahdollisuudet erilaisissa toimintaympäristöissä ovat ja miten niiden arvioidaan kehittyvän tulevaisuudessa. Toisena keskeisenä tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, millaisia ratkaisuja lukiokoulutuksen järjestämiseksi ja toteuttamiseksi on visioitu, tehty ja tarkoitus tehdä, jotta lukiokoulutuksen saavutettavuus turvataan. Saavutettavuustarkastelu sisältää mahdollisuudet suorittaa lukio-opinnot suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Lisäksi tavoitteena on tarkastella sitä, miten turvataan S2-oppimäärän mukainen opetus ja riittävä oppimisen tuki eri puolilla Suomea. Arvioinnin tavoitteena on myös tuoda esiin lukiokoulutuksen järjestäjien näkemyksiä siitä, millaisia valtakunnallisia toimia lukiokoulutuksen järjestämisedellytysten kehittämiseksi tarvitaan.

Seuraavassa kuviossa 7 esitetään lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdot -arvioinnin arviointiasetelma

Kuvio 7. Lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehdot -arvioinnin arviointiasetelma.

5.1 Arviointikohteet ja -kysymykset

Arviointi kohdistuu lukiokoulutuksen järjestämisen reunaehtoihin ja niiden vaikutuksiin lukiokoulutuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen. Ensimmäisessä osahankkeessa tarkastellaan lukiokoulutuksen tilaa ja reunaehdoja sekä niiden vaikutuksia lukiokoulutuksen järjestämiseen tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Arvioinnin toisessa osahankkeessa selvitetään, miten lukiokoulutuksessa on varauduttu reunaehtojesen muutoksiin ja koulutuksen saavutettavuuden turvaamiseen.

Arviointikohteet ja kysymykset on jaettu kahteen osaan siten, että kohteet 1 ja 2 raportoidaan ensimmäisen osahankkeen raportissa vuonna 2026 ja kohteet 3 ja 4 toisen osahankkeen raportissa vuonna 2027.

Arvioinnin kohteet ja arviointikysymykset on kuvattu alla.

Arviointikohde 1: Lukiokoulutuksen järjestämisen keskeiset reunaehdot	
Arviointi tuottaa tietoa	Arviointikysymykset
Lukiokoulutuksen järjestämisen tilasta ja eri reunaehtojen merkityksestä tulevaisuudessa.	<p>Mitkä ovat lukiokoulutuksen järjestämisen keskeisiä reunaehtoja tulevaisuudessa?</p> <p>Mitkä tekijät vaikeuttavat lukiokoulutuksen järjestämistä?</p> <p>Mitkä tekijät edistävät lukiokoulutuksen järjestämistä?</p>

Arviointikohde 2: Lukiokoulutuksen järjestämisen ja toteuttamisen tavat	
Arviointi tuottaa tietoa	Arviointikysymykset
Lukiokoulutuksen järjestämisen ja toteuttamistapojen vahvuuksista ja kehittämistarpeista.	<p>Millaisia erilaisia tapoja järjestää lukiokoulutusta on?</p> <p>Millaisia erilaisia tapoja toteuttaa lukiokoulutusta on?</p> <p>Mitkä ovat erilaisten järjestämisen ja toteuttamisen tapojen vahvuudet?</p> <p>Mitkä ovat eri järjestämisen ja toteuttamisen tapojen heikkoudet?</p> <p>Miten lukiokoulutuksen järjestämistä ja toteuttamista pitäisi kehittää?</p>

Arviointikohde 3: Lukiokoulutuksen järjestäjien varautuminen reunaehtojen muutoksiin	
Arviointi tuottaa tietoa	Arviointikysymykset
Tavoista varautua reunaehtojen muutoksiin ja niiden vaikutuksiin lukiokoulutuksen järjestämiseen.	<p>Millaisia strategioita koulutuksen järjestäjillä on lukiokoulutuksen toteuttamiseen?</p> <p>Miten järjestäjät ovat varautuneet opiskelijamäärien muutoksiin?</p>

	<p>Miten järjestäjät ovat varautuneet valtionrahoituksen muutoksiin?</p> <p>Miten järjestäjät ovat varautuneet yhteistyöhön eri koulutusorganisaatioiden kanssa?</p> <p>Mitkä tekivät edistävät tai estävät koulutuksen järjestämistä yhteistyössä?</p>
--	---

Arviointikohde 4: Lukiokoulutuksen saavutettavuuden (yhdenvertaisuus) turvaaminen	
Arviointi tuottaa tietoa	Arviointikysymykset
Lukioverkon kattavuudesta, sivistyksellisten oikeuksien toteutumisesta ja lukiokoulutuksen sekä opintojen saavutettavuudesta.	<p>Millaisia luovia ratkaisuja koulutuksen järjestäjät ja lukiot ovat toteuttaneet tai suunnitelleet koulutuksen saavutettavuuden edistämiseksi?</p> <p>Miten lukiokoulutuksen järjestämisessä huomioidaan lukiokoulutuksen saavutettavuus molemmilla kotimaisilla kielillä?</p> <p>Mitkä tekijät edistävät tai estävät lukiokoulutuksen saavutettavuutta ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista?</p>

5.2 Arviointiaineistot ja -menetelmät

Arvioinnissa hyödynnetään kehittävän arvioinnin lähestymistapoja (ks. esim. Patton 2011; Atjonen 2014; 2015, Niemi 2013; Venäläinen & Saarinen 2018; Venäläinen ym. 2020; Hellgren ym. 2024). Kehittävän arvioinnin lähestymistapoja hyödynnetään osallistamalla eri toimijoita ja sidosryhmiä hankkeen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tiedonkeruut suunnitellaan siten, että tietoa kerätään tasapainoisesti eri toimijaryhmiltä.

Arvioinnin toteuttamisessa hyödynnetään monipuolisesti erilaisia aineistoja, eli arviointi on toteutustavaltaan monimenetelmäinen. Valmiita aineistoja ovat lait ja asetukset perustelumuistioineen sekä erilaiset muistiot, selvitykset, arvioinnit ja tutkimukset. Tilastoaineistoista hyödynnetään avoimista tilastoista ainakin Vipusen, Tilastokeskuksen ja OPH:n tilastoja. Osaa tarvittavista tiedoista ei ole avoimesti saatavilla vaan ne edellyttävät tietopyyntöä.

Arvioinnin suunnittelun ajankohtana oli meneillään joitakin lukiokoulutuksen järjestämisen reuna-ehdoihin liittyviä kansallisia uudistuksia, kuten rahoitusmallin uudistaminen. Siten arvioinnin tiedonkeruut kohdistuvat erityisesti koulutuksen järjestäjiin, lukioihin ja niiden alueellisiin verkostoihin sen selvittämiseksi, millaisia vaikutuksia uudistuksilla on ja mitä niiden toimeenpano edellyttää lukiokentällä. Myös ohjausjärjestelmätoimijoilta kerätään tietoa, ja arvioinnin suosituksissa on huomioitava se, että lukiokoulutuksen järjestämislupa-alueista on olemassa esityksiä, joiden pohjalta ei kuitenkaan toistaiseksi ole käynnistetty säädösvalmistelua.

Kaikista arvioinnissa keskeisistä asioista ei välttämättä ole saatavilla lainkaan valmiita kansallisia tietoja ja/tai tilastoja, jolloin on harkittava, kerätäänkö tietoja suoraan koulutuksen järjestäjiltä kyselyllä. Tämän suunnitelman taustaluvuissa on kuvattu tarve ainakin seuraavien asioiden selvittämiseksi:

- Kuntien laskennallisen omarahoituksen ylittävä omarahoituksen määrä ja muiden koulutuksen järjestäjien omarahoituksen määrä
- Lukiokoulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmien omat painotukset ja niihin liittyvät hakukohteet (linjat)
- Suomeen lukio-opintojen vuoksi tulleiden tutkintotavoitteisen koulutuksen ulkomaisten opiskelijoiden määrät alueittain
- Verkko- ja hybridi -opintojen määrä erilaisissa lukioissa, eri alueilla ja eri aineryhmissä

Arvioinnissa toteutetaan kyselyt kaikille lukiokoulutuksen järjestäjille (1 vastaus/järjestäjä) sekä otosperustaisesti lukioiden rehtoreille, aineenopettajille ja opinto-ohjaajille. Kyselyiden suunnittelussa huomioidaan se, että osassa kuntia ja yksityisiä koulutuksen järjestäjiä lukion rehtori on myös koulutuksen järjestäjän edustaja. Kyselyt toteutetaan sähköisinä Webropol-työkalulla.

Kyselyaineisto pyritään keräämään kokonaisuudessaan vuonna 2025, ja sitä hyödynnetään molempien osahankkeiden raporteissa. Jos tulokset edellyttävät lisäaineiston keräämistä kyselyllä, päätetään siitä arvioinnin aikana.

Suunnitteluvaiheessa aloitettuja ryhmähaastatteluita jatketaan siten, että temaattisilla ryhmähaastatteluilta syvennetään ja tarkennetaan tilastojen ja kyselyiden tuottamaa tietoa. Koulutuksen ohjausjärjestelmän toimijoilta, opiskelijoilta ja sidosryhmiltä kerätään aineistoa ensisijaisesti haastatteluilla. Temaattisia haastatteluita voidaan järjestää esimerkiksi lukioverkon kehityssuunnasta ja valtionohjauksesta, lukiokoulutuksen rahoituksesta, ruotsinkielisestä lukiokoulutuksesta, alueellisista opetuksen järjestämisen verkostoista sekä opiskelijoiden kokemuksista etä-, hybridi- ja yhteistyöopetuksesta. Haastattelut toteutetaan verkossa Teamsilla.

Arvioinnin aikana tehdään myös arviointivierailuita, joiden määrä ja kohteet täsmennetään myöhemmin arvioinnin edetessä. Arviointivierailuilla tiedon tuottamiseen osallistuvat koulutuksen järjestäjät sekä lukioiden opiskelijat, opettajat ja muu henkilöstö ja johto. Arviointivierailut tehdään

toimintaympäristöltään erilaisille alueille ja erilaisiin lukioihin. Tavoitteena on kerätä syventävää ta-pausaineistoa lukiokoulutuksen järjestämisestä ja toteuttamisessa. Vierailuilla paneudutaan muun muassa alueelliseen yhteistyöhön ja sen tulevaisuuteen.

Arviointiaineistojen analyysissä käytetään sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Määrällisinä menetelminä tullaan käyttämään perusjakaumia ja soveltuvia tilastollisia analyysieja. Laadullisten aineistojen (kyselyiden avovastaukset, haastatteluaineistot ja erilaiset dokumenttiaineistot) osalta analyysissä tullaan käyttämään erilaisia aineistojen analyysitapoja. Aineistojen analyysimenetelmät täsmennetään suunnitelman toteuttamisen myötä.

5.3 Arviointitulosten hyödyntäminen

Tavoitteena on, että arvioinnin tuloksia voidaan hyödyntää kansallisesti ja paikallisesti lukiokoulutuksen kehittämisessä. Mahdollisia hyödyntäjiä ovat lukiokoulutuksen kunnalliset ja yksityiset järjestäjät, aluehallintovirastot, Opetushallitus sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Tuloksia voidaan hyödyntää lukiokoulutuksen järjestämisen ja toteuttamisen uudistusten suunnittelussa ja toimeenpanossa. Yksittäisissä lukioissa voidaan hyödyntää arvioinnin tuloksia esimerkiksi opetusyhteistyön suunnittelussa.

Erilaisissa julkaisumuodoilla edistetään tulosten hyödynnettävyyttä eri sidosryhmissä. Arvioinnista julkaistaan kaksi osahankkeiden raporttia. Lisäksi tuloksista voidaan laatia tiivistelmä ja erilaisia ppt-koosteita Karvin verkkosivuilla julkaistaviksi.

Arviointia ja sen tuloksia esitellään eri vaiheissa esimerkiksi sidosryhmien tilaisuuksissa ja tieteellisissä tapahtumissa. Esittelyt suunnitellaan siten, että ne mahdollistavat tuloksista ja johtopäätöksistä keskustelun. Esittelyillä ja yhteistyöllä edistetään tulosten hyödyntämistä ja tunnettuutta sidosryhmien piirissä.

6 Arviointihankkeen organisointi ja aikataulu

6.1 Yhteistyö asiantuntijoiden ja sidosryhmien kanssa

Arvioinnille on nimetty asiantuntijaryhmä. Asiantuntijaryhmän toimikausi ajoittuu välille 2/2025–12/2026. Asiantuntijaryhmällä on kokonaisuutena kokemusta ja osaamista seuraavista teemoista: lukiokoulutuksen järjestäminen ja toteuttaminen, koulutuksen ohjausjärjestelmä valtakunnallisesti ja paikallisesti, lukiokoulutuksen johtaminen ja opetussuunnitelmatyö sekä lukiokoulutuksen strateginen kehittäminen. Lisäksi ryhmässä on osaamista alue- ja koulutuspolitiikasta sekä kestävästä kehityksestä. Asiantuntijaryhmässä on huomioitu kokemus eri kokoisista lukioista ja erilaisista

lukiokoulutuksen toimintaympäristöistä. Asiantuntijaryhmässä on myös ruotsinkielisen lukiokoulutuksen edustus.

Asiantuntijaryhmään on nimetty seuraavat henkilöt:

- Lukiokoulutuksen johtaja Mari Aalto, Tampere
- Rehtori Osmo Huhtala, Lyseonpuiston lukio, Rovaniemi
- Tutkijatohtori Suvi Jokila, Turun yliopisto
- Rehtori Bob Karlsson, Kemiönsaaren lukio, Kemiö
- Tutkija Marika Kettunen, Oulun yliopisto

Asiantuntijaryhmän tehtävät ovat seuraavat:

- Tukee Karvin asiantuntijoita arvioinnin toteuttamisessa riippumattomana asiantuntijaryhmänä.
- Täsmentää ja rajaa arvioinnin hankesuunnitelmaa.
- Osallistuu arvioinnin aineistojen hankinnan suunnitteluun ja tulosten tulkintaan.
- Osallistuu arvioinnin tulosten, johtopäätösten ja suositusten laadintaan.

Molempien osahankkeiden raporttien julkistamisen yhteydessä järjestetään sidosryhmille avoin webinaari, jossa esitellään keskeiset tulokset ja keskustellaan niiden hyödyntämisestä lukiokoulutuksen kehittämisessä.

7 Viestintä ja tiedottaminen arviointihankkeen eri vaiheissa

Arviointihankkeessa noudatetaan Karvin viestinnän ohjeistuksia ja periaatteita. LUKORE-arvioinnista ja sen etenemisestä viestitään Karvin omissa viestintäkanavissa, kuten arviointihankkeen verkkosivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Koulutuksen järjestäjille viestitään arvioinnista, tiedonkeruiden ajankohdista ja arvioinnin tuloksista myös Karvin uutiskirjeissä. Arvioinnin tuloksia käsitellään ja niistä viestitään systemaattisesti hankkeen eri vaiheissa.

Arvioinnin osahankkeista julkaistaan kaksi arviointiraporttia. Tuloksista viestitään myös ruotsiksi ja mahdollisesti erikseen ruotsinkielisestä koulutuksesta. Arvioinnin osahankkeiden tuloksia esitellään Karvin webinaareissa. Lisäksi arvioinnin tuloksia, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia esitellään muiden eri toimijoiden tapahtumissa.

Hankkeen viestinnästä vastaa arvioinnin projektiryhmä. Karvin viestintäasiantuntija tukee heitä hankeviestinnässä.

Lähteet

Atjonen, P. 2014. Kehittävän arvioinnin periaatteiden ilmeneminen opetus- ja kasvatustieteiden arviointiraporteissa vuosina 2005–2012. *Kasvatus* 45(3), 212–227.

Frisk, T., Isoaho, K. & Hietala, R. 2023. Varautumisesta ja joustokyvystä koulutustoimijoiden uusi supervoima? – näkökulmia ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen varautumiseen ja kykyyn tarjota jatkuvan oppimisen koulutuspalveluita äkillisissä rakennemuutostilanteissa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Policy Brief -sarja 1:2023.

Heinonen, O-P. 2020. Mitä koulutuksen digitalisaatiolla tavoitellaan? Artikkelijulkaisussa: Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV). 2020. Vaikuttavuustyöpajan raportti. Yleissivistävän koulutuksen opetus- ja oppimisympäristöjen digitalisointi. Kooste sidosryhmien näkemyksistä. Valtiontalouden tarkastusviraston selvitykset 1/2020, 12–13.

Hellgren, J., Lepola, L., Saarinen, J. & Marjanen, J. 2023a. Välitodistus – LOPS 2019-uudistuksen eteneminen ensimmäisen kahden lukuvuoden aikana. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Yhteenvetoja 21:2023.

Hellgren, J., Lepola, L., Saarinen, J. & Marjanen, J. 2023b. Mellanbetyg – Hur har GLP 2019-reformen framskridit under de två första åren? Nationella centret för utbildningsutvärdering. Sammanfattningar 22:2023.

Hellgren, J., Saarinen, J., Marjanen, J., Lepola, L., Pullinen, H., Ahola, S., Engblom-Pelkkala, K., Eriksson, M., Fredriksson, P., Hynönen, I., Karjalainen, T. & Värri, K. 2024. Oppimisen tuki lukiokoulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 11:2024.

Koulutuksen arviointisuunnitelma vuosille 2024–2027.

Lepola, L., Saarinen, J., Hellgren, J. & Marjanen, J. 2024. Välitodistus: LOPS-uudistuksen eteneminen vuosina 2021–2024. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 5:2024.

Lindberg, M. & Sjöström, M.: 2020. Kunnat digitalisaation edistäjinä. Artikkelijulkaisussa: Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV). 2020. Vaikuttavuustyöpajan raportti. Yleissivistävän koulutuksen opetus- ja oppimisympäristöjen digitalisointi. Kooste sidosryhmien näkemyksistä. Valtiontalouden tarkastusviraston selvitykset 1/2020, 14–15.

Niemi, H. 2013. Kehittävä arviointi – tulevaisuuden ennakoimista ja pyrkimystä yhteistyöhön. Julkaisussa G. Knubb-Manninen, H. Niemi & V. Pietiläinen (toim.), Kansallinen arviointi kohti tulevaisuutta. Koulutuksen arviointineuvoston 10-vuotisjuhlajulkaisu. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 63, 105–116.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2015. Erityisen koulutustehtävän asemaa koskeva selvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:9.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2017. Lukion erityinen koulutustehtävä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:42.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2019. Vaihtoehtoja lukiokoulutuksen rahoitukselle. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:33.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2021. Laadukas ja saavutettava lukio: Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelma 2021–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriö 9.9.2021.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2022a. Laadukas toisen asteen koulutus kaikille. Toisen asteen koulutuksen yhteistyön ja järjestäjä rakenteen kehittämishankkeen loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:31.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM). 2022b. Lukiokoulutuksen laatu strategia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:43.

Opetushallitus (OPH). 2019a. Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Määräykset ja ohjeet 2019:2a. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus (OPH). 2019b. Aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2019. Määräykset ja ohjeet 2019:3a. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus (OPH). 2024a. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoitus. Oppaat ja käsikirjat 2:2024. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus (OPH). 2024b. Valtakunnallisten kehittämistehtävien ja erityisten koulutustehtävien rahoitus vuonna 2024. OPH:n päätös 30.10.2024.

Owal Group (OG). 2024. Selvitys lukiokoulutuksen erityisen koulutustehtävän ja valtakunnallisen kehittämistehtävän toteutuksesta. Owal Group 8/2024.

Patton, M.Q. 1997. Utilization-Focused Evaluation. The New Century Text. California: Thousand Oaks.

Patton, M.Q. 2011. Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use. New York: The Guilford Press.

Puukko, M., Räisänen, A. & Lepola, L. 2017. Lukioiden erityisen koulutustehtävän järjestämislupahakemusten arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisuja 2017:26.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä Suomi. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. Valtionneuvosto.

Pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelma 29.5.2015. Ratkaisujen Suomi. Valtioneuvoston kanslia. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.

Riikonen, O. 2019. Suuruus ei ole etu. Artikkelijulkaisussa: Paras tuoreeltaan tulkittuna. Toim. Helsinki Hirvikorpi. Kunnallisan alan kehittämissäätiö KAKS. Helsinki 2019, 69–70

Saarinen, J., Hellgren, J., Lepola, L., Marjanen, J., Ahola, S., Engblom-Pelkkala, K., Eriksson, M., Fredriksson, P., Hynönen, I., Karjalainen, T. & Värri, K. 2023. Lukiokoulutusta uudistetaan – uudistuvatko lukiot? Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 8:2023.

Saarinen, J., Venäläinen, S., Johnson P., Cantell, H., Jakobsson, G., Koivisto P., Routti M., Väänänen J., Huhtanen M. & Viitala M. 2021. OPS kehittämistyön kompassina. Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden 2014 toimeenpanon arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 1:2021.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV). 2020. Vaikuttavuustyöpajan raportti. Yleissivistävän koulutuksen opetus- ja oppimisympäristöjen digitalisointi. Kooste sidosryhmien näkemyksistä. Valtiontalouden tarkastusviraston selvitykset 1/2020.

Venäläinen, S. & Saarinen, J. 2018. OPS-arvioijat kylässä – kehittävää arviointia käytännössä. T. Piirinen (toim.): Riippumaton arvioija. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Artikkelikokoelma 1:2018, 27–31.

Venäläinen, S., Saarinen, J., Johnson, P., Cantell, H., Jakobsson, G., Koivisto, P., Routti, M.; Väänänen, J., Huhtanen, M., Kauppinen, L. & Viitala, M. 2020. Näkymiä OPS-matkan varrelta. Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden 2014 toimeenpanon arviointi. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 5:2020

Verkkosivut

Turun yliopiston tulevaisuudentutkimuksen TOPI-portaali. [TOPI – Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali | Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu, Turun yliopisto](#) (haettu 15.1.2025)

Kuvaus OKM:n verkkosivuilla lukioiden valtionosuusrahoitusta koskevan asetuksen muutosvalmistelusta vuonna 2025. [Valtioneuvoston asetus opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#) (haettu 28.1.2025).